

PRAKATA

tahun 2002, menjadi lebih bermakna kerana prestasi positif ini adalah hasil pertumbuhan yang dicatat oleh pelbagai sektor khususnya sektor pertanian.

Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak Sabah yang telah menetapkan satu paradigma dan hala tuju yang lebih dinamik dalam menerajui cabaran masa hadapan dengan lebih bertenaga dan berdaya saing.

Berdasarkan kepada kepakaran dan tradisi profesionalisme dalam menyediakan perkhidmatan cemerlang, kedudukan yang strategik serta produk yang berkualiti dengan memanfaatkan penggunaan e-teknologi terbaru maka jabatan akan terus memainkan peranan penting dalam menempuh cabaran dan membuka lebaran baru era penternakan negara.

Aktiviti penternakan tetap merupakan tunjang utama ekonomi sebahagian kecil penduduk walaupun sumbangannya kepada KDNK Negeri Sabah agak kecil. Walau bagaimana pun permintaan pengeluaran dan hasil ternakan meningkat dengan bertambahnya bilangan penduduk negeri serta ruang pasaran yang luas.

Secara keseluruhannya hasil pengeluaran industri penternakan telah mencatat kemerosotan sebanyak 5.94%, iaitu daripada RM478.73 juta pada tahun 2001 kepada RM450.28 juta. Sub-sektor ayam/itik masih menerajui industri penternakan negeri Sabah dengan menyumbang sebanyak RM368.65 juta iaitu 81.87% daripada jumlah pengeluaran hasil ternakan negeri manakala sub-sektor babi dan ruminan masing-masing sebanyak RM68.17 dan RM13.47 juta iaitu catatan pada kadar 15.14% dan 2.99%.

Ancaman penyakit merupakan salah satu cabaran yang perlu dihadapi. Status kesihatan haiwan negeri Sabah adalah terkawal dengan perlaksanaan langkah-langkah pencegahan yang dirancang dengan teliti. Akan tetapi yang lebih mencabar ialah peningkatan produktiviti ladang-ladang ternakan dalam sesuatu negeri yang kian cenderung kepada pembangunan infrastruktur dan harta tanah. Masalah yang perlu diatasi ialah begaimana hendak mengoptimakan produksi makanan dalam kawasan penternakan yang kecil dan pada masa yang sama memelihara alam sekitar. Tanggungjawab inilah yang perlu dipikul bersama oleh semua warga JPHPT Sabah, para penternak dan para pengusaha ladang-ladang ternakan komersial ke arah meningkatkan pengeluaran makanan untuk memenuhi keperluan penduduk Negeri Sabah dan juga untuk dieksport.

Tahun ini merupakan tahun yang agak baik bagi ekonomi Malaysia. Keluaran Negara Kasar dicatatkan pada 4.2%, satu kenaikan mendadak dari 0.4% pada tahun sebelumnya. Dagangan antara rantau mengalami pertumbuhan besar membantu menjana ekonomi negara kepada 5.6% pada suku tahun ke-empat

AWANG SAHAK HAJI AWANG SALLEH
Pengarah Jabatan Perkhidmatan Haiwan
Dan Perusahaan Ternak
Negeri Sabah

LOGO JPHPT

Logo Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak, Sabah Menggambarkan :-

Bentuk Bujur : Menggambarkan simbol benih lembaga dimana semua hidupan bermula untuk pertumbuhan dan perkembangan.

Kepala Kerbau : Mewakili semua jenis ternakan di Sabah. Kerbau dipilih oleh kerana ia mempunyai kepentingan sejarah dan kebudayaan sebagai binatang buruh dan daging untuk rakyat negeri Sabah.

Tanduk Kerbau : Mewakili dua objektif jabatan iaitu :

- i) Untuk menjamin (melindungi) kekuahan status kesihatan ternakan di Sabah.
- ii) Untuk memajukan dan mengembangkan pengeluaran ternakan dengan penglibatan dan penyertaan dari pekebun kecil bagi keperluan negeri Sabah dan untuk dieksport.

Warna Biru : Mewakili Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak.

Warna Putih : Menggambarkan kebersihan bumi negeri Sabah mengenai dengan taraf kesihatan yang bebas dari penyakit ternakan yang utama.

Latarbelakang Warna Hijau : Mewakili kawasan kehijauan dalam negeri iaitu padang ragut dan makanan untuk ternakan.

Pada keseluruhannya logo ini melambangkan Motto Jabatan iaitu :-

“ KE ARAH PENGELUARAN DAN KESIHATAN TERNAKAN YANG LEBIH BAIK”

VISI JABATAN

Industri ternakan yang komersil, bersepada dan mantap untuk mengeluarkan makanan yang berkualiti bagi mencapai tahap saradiri yang berkekalan dan eksport.

MISI JABATAN

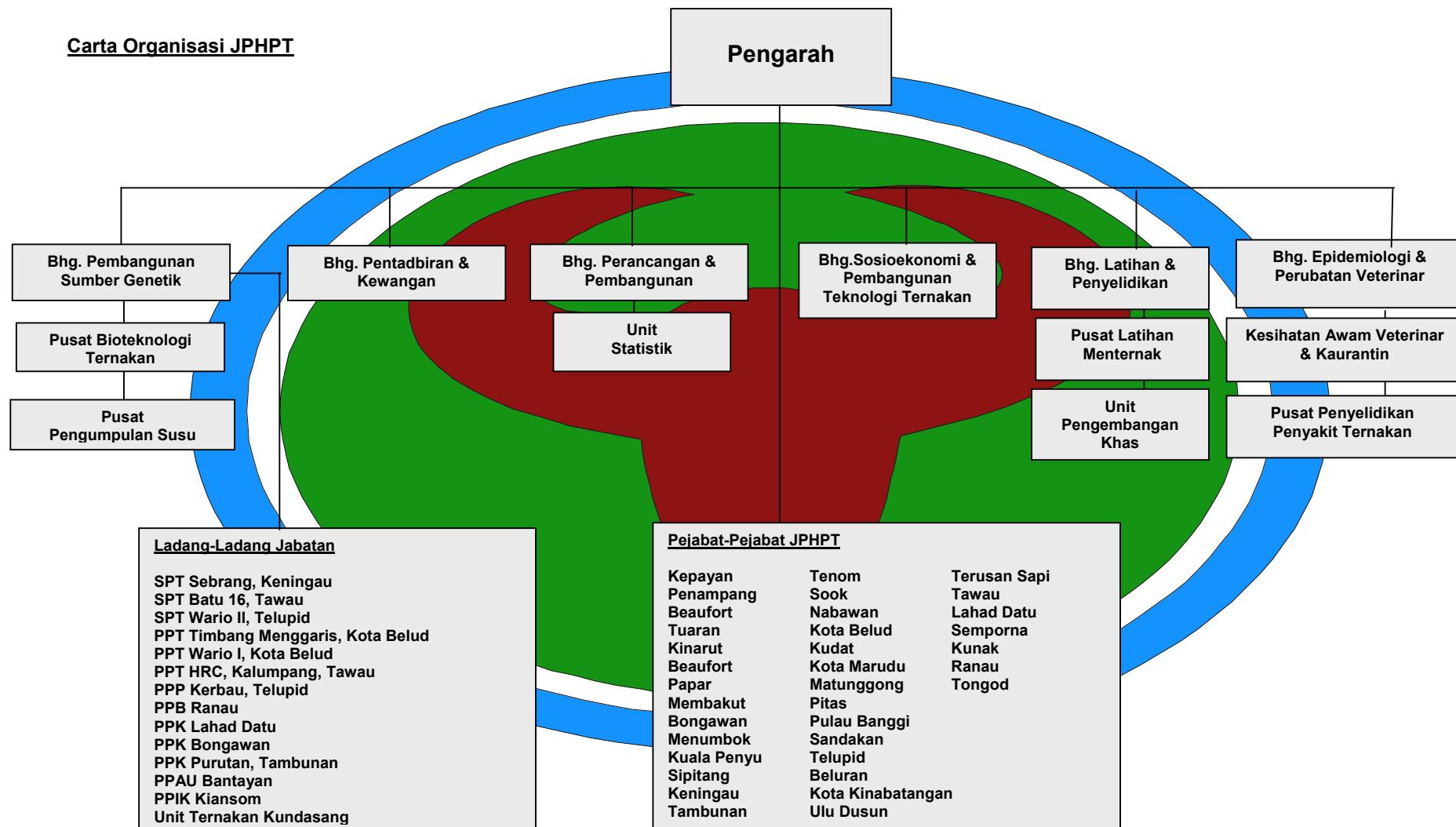
Memberikan perkhidmatan veterinar dan pengurusan ternakan yang profesional sebagai pemangkin kepada industri ternakan yang mantap bagi membekal makanan daripada hasil ternakan bermutu dan selamat.

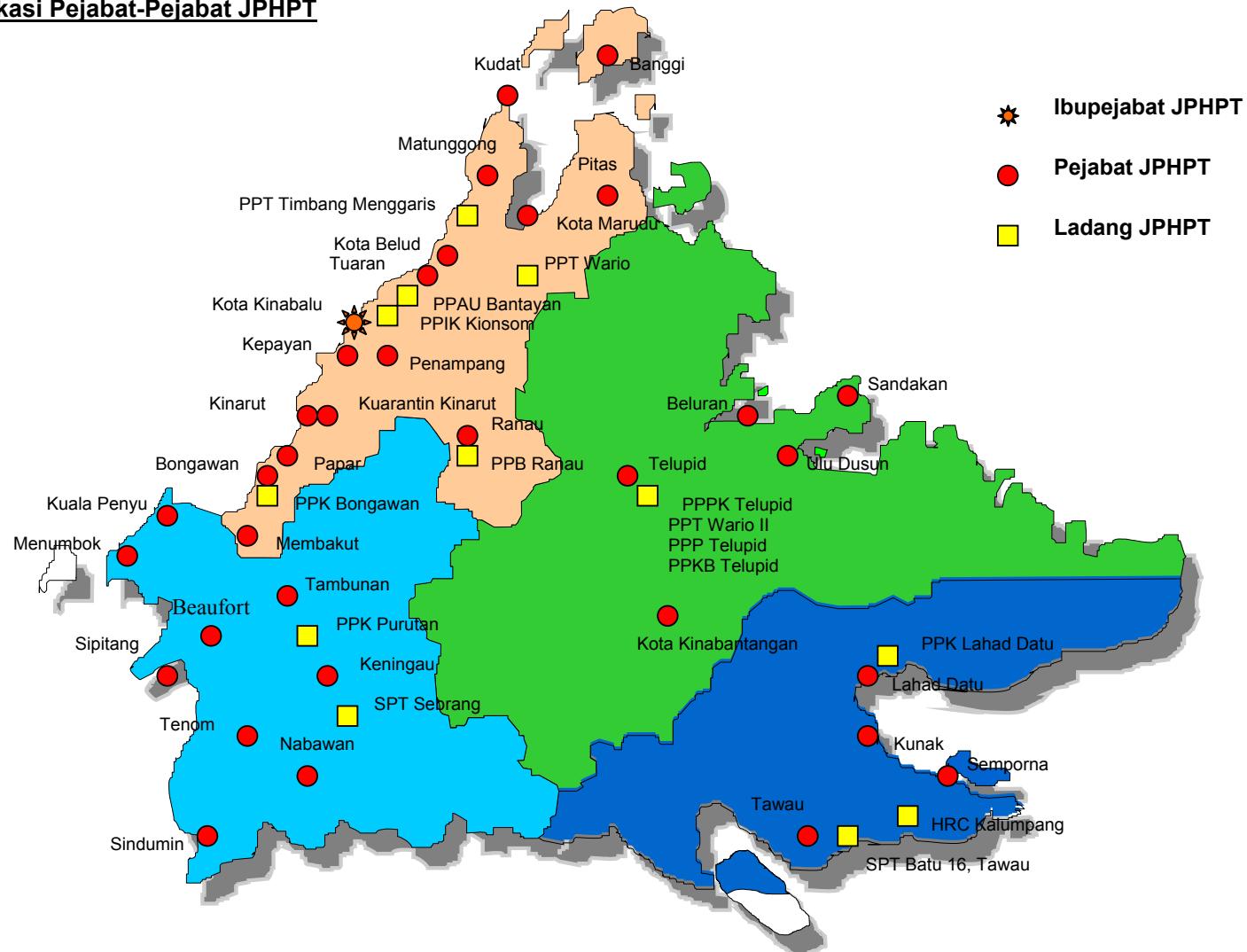
OBJEKTIF

- a. Untuk menjamin (melindungi) kekuahan status kesihatan ternakan di negeri Sabah.
- b. Untuk memajukan dan mengembangkan pengeluaran ternakan dengan penglibatan dan penyertaan dari pekebun kecil bagi keperluan negeri Sabah, dan untuk eksport.

FUNGSI, TANGGUNGJAWAB DAN BIDANGKUASA

- a. Perkhidmatan Pengawalan dan Kesihatan Ternakan
 - Pengawalan import dan eksport ternakan, hasil/keluaran sampingan ternakan
 - Perkhidmatan Kesihatan Awam Veterinar
 - Pemeriksaan dan Kuarantin Haiwan
 - Skim-skim kesihatan gerompok haiwan
 - Perkhidmatan penyelidikan dan diagnosis penyakit
- b. Pembiasaan Baka Ternakan
 - Pemilihan ternakan pembaka
 - Pembanyakkan dan pengagihan ternakan baka terbukti
 - Pengimportan bahan genetik
 - Program-program pembiasakan kacuk
 - Penyelidikan mengenai pengeluaran dan kesihatan ternakan di kawasan tropika
- c. Program-Program Pembangunan Penternak
 - Projek Lembu Tenusu
 - Skim Pawah Kambing
 - Skim Pawah Bebiri
 - Projek Pekebun Kecil Lembu Pedaging
 - Skim Pawah Menternak Kerbau
 - Projek Pembangunan Padang Ragut
 - Program Pengagihan Anak Itik Percuma
- d. Perkhidmatan Pengembangan Veterinar
 - Khidmat nasihat mengenai perusahaan ternak dan kesihatan
 - Sesi-sesi/latihan pengembangan veterinar setempat
 - Pembedahan dan rawatan ternak
 - Nasihat mengenai perubatan veterinar pencegahan
 - Penyebaran maklumat mengenai inovasi baru dalam industri ternakan
- e. Kemudahan Latihan

Pelan Lokasi Pejabat-Pejabat JPHPT

STATUS INDUSTRI

Industri ternakan di Negeri Sabah telah memainkan peranan yang penting dalam meningkatkan pengeluaran pertanian dan seterusnya kepada ekonomi negeri dan negara. Pada tahun 2002, populasi ternakan di negeri ini adalah seperti dalam jadual 1. Sub-sektor bukan ruminan masih lagi mengungguli sub-sektor ruminan.

Jadual 1. Anggaran Populasi Ternakan

Spesies	Bilangan (ekor)
Lembu pedaging	41,154
Lembu penusu	6,092
Kerbau	40,934
Kambing	27,162
Bebiri	1,747
Babi spp*	99,179
Unggas, ayam pedaging spp*	1,811,100
Unggas, ayam penelur spp*	1,694,800
Unggas, itik pedaging spp*	46,350
Unggas, itik penelur spp*	19,080

Berpandukan kepada populasi ternakan dan penyembelihan sepanjang tahun yang sama, nilai hasil ternakan adalah dianggarkan berjumlah RM450.28 juta (jadual 2.)

Jadual 2. Anggaran Hasil Ternakan 2002

Jenis hasil ternakan	Pengeluaran	Purata harga runcit (RM)	Nilai (juta RM)
Daging kerbau (m.t)	132.60	15.00	1.99
Daging lembu tempatan (m.t)	234.09	15.00	3.51
Daging khinzir (m.t)	5,680.56	12.00	68.17
Daging ayam (m.t)	34,801.92	6.50	226.21
Daging itik (m.t)	1,497.60	12.00	17.97
Telur ayam (juta biji)	486	0.25	121.50
Telur itik (juta biji)	4.56	0.65	2.97
Susu segar (juta liter)	5.31	1.5	7.97
Jumlah			450.28

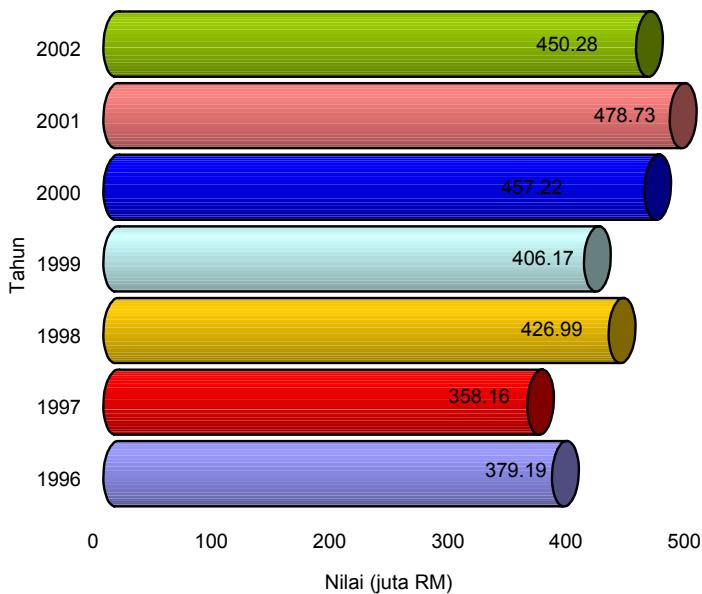

Nilai hasil ternakan tersebut telah merosot kepada kadar 5.94% berbanding dengan tahun 2001. Prestasi industri ternakan pada tahun ini agak sederhana dengan pelbagai kemelut mempengaruhi semua aktiviti yang menyumbang kepada pertumbuhan ekonomi negara. Carta 1 menunjukkan perbandingan nilai pengeluaran hasil ternakan negeri ini. Peratusan ini dijangka akan terus meningkat seiring dengan

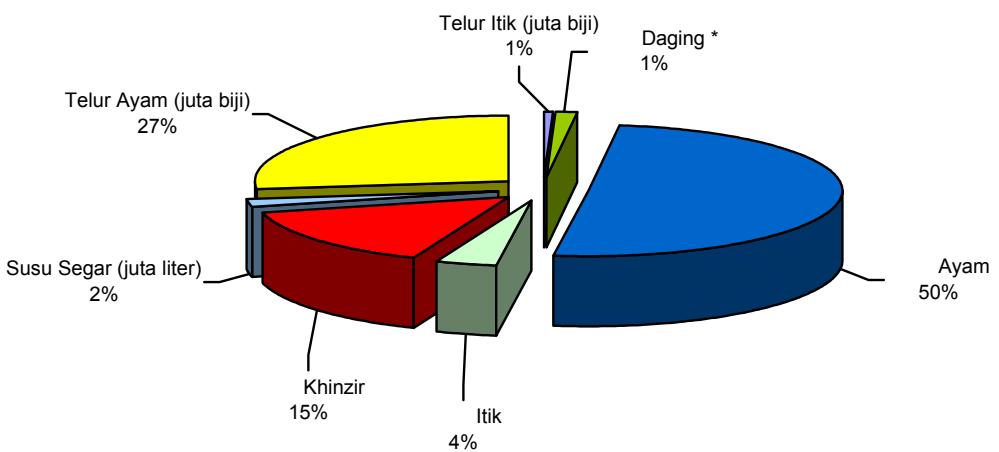

pemulihian ekonomi negara sepenuhnya pada tahun-tahun yang akan datang dan pertumbuhan dijangka sederhana menjelang abad ke-21 kerana pertambahan penduduk akan meningkatkan permintaan dan kenaikan harga oleh peningkatan kuasa membeli.

Carta 1. Nilai Pengeluaran Hasil Ternakan Negeri Sabah 1996 - 2002

Carta 2. Perbandingan Pelbagai Jenis Hasil Ternakan Negeri Sabah – 2002

Sumber protein berdasarkan daging di dalam negeri telah dipenuhi melalui bekalan daging segar tempatan dan import. Negeri Sabah telah lama mencatat pengeluaran ayam dan babi di tahap saradiri. Pada tahun ini, negeri ini telah mengeksport hasil ternakan ayam dan babi yang berjumlah lebih kurang RM 0.78 juta ke Wilayah Persekutuan Labuan, Sarawak, Selangor Darul Ehsan dan Negara Brunei Darussalam. Walaupun masih pada tahap pembangunan, sektor tenusu telah mula menunjukkan

potensinya dalam industri ternakan di negeri Sabah. Pada tahun ini Sabah telah mengeksport hasil tenusnya dalam bentuk susu segar dan susu pasteur ke Wilayah Persekutuan Labuan, Sarawak dan Brunei Darussalam yang berjumlah 1,815.16 metrik tan dengan nilai sebanyak RM5.53 juta.

Industri ternakan di negeri ini akan terus tertekan oleh pesatnya pembangunan perindustrian dan terhimpit oleh perbandaran. Kawasan penternakan semakin sempit dan tidak sesuai untuk pemeliharaan secara ekstensif dan lepas bebas.

Bagi memenuhi permintaan yang tinggi, sistem pengeluaran ternakan akan berubah dari bentuk tradisional kepada lebih bercorak intensif, komersial dan berteknologi tinggi. Penggunaan tanah akan dimaksimumkan dengan mempelbagaikan dan mengintegrasikan perusahaan ternakan dengan pertanian. Sementara lebihan penggunaan tempatan bagi sektor ayam dan babi telah dieksport, keperluan bekalan tempatan bagi daging lembu/kerbau pula terpaksa dipenuhi dengan mengimport dari luar negara.

Industri ternakan juga akan berkembang dari yang berbentuk perladangan dan pengeluaran hasil kepada industri pemprosesan dan hiliran. Infrastruktur dan polisi perindustrian yang menggalakkan boleh mendorong para usahawan mencebur diri dalam bidang perindustrian berdasarkan hasilan ternakan. Ruangan pasaran yang berkembang dan permintaan yang tinggi kepada hasilan ternakan akan mendorong perkembangan industri ini.

PRESTASI INDUSTRI TERNAKAN

Lembu/Kerbau Pedaging

Kadar kelahiran yang lambat dan penyembelihan yang tinggi merupakan faktor penghambat kepada pertambahan bilangan ternakan dalam usaha mengeluarkan anak lembu/kerbau jantan untuk digemukkan, justeru itu menyumbang kepada pengeluaran daging tempatan di tahap rendah dan kemampuan memenuhi permintaan pasaran tempatan masih belum tercapai. Untuk itu, keperluan daging lembu dan kerbau telah dipenuhi melalui bekalan import dari Australia, India dan juga New Zealand.

Dalam usaha membangunkan industri ruminan, jabatan telah mengambil pendekatan secara proaktif di mana kawasan-kawasan yang sesuai dijadikan kawasan menternak diberi keutamaan dengan menyalurkan bantuan teknikal dan kepakaran. Sistem penternakan secara integrasi telah mula menunjukkan pencapaian yang positif di mana penternak di kawasan perladangan mendapat manfaat yang maksimum melalui kaedah ini.

Walau bagaimanapun, sumbangan pengeluaran daging tempatan ke atas keperluan hanya sebanyak 1% iaitu 366.69 metrik tan yang bernilai RM5.50 juta pada tahun 2002. Bekalan daging dingin dan beku merupakan alternatif untuk menampung permintaan daging setempat, sektor perhotelan dan perniagaan makanan harian.

Ayam/Itik

Pengeluaran daging ayam tahun 2002 dianggarkan sebanyak 34,801.92 tan metrik dan peratusan sumbangan kepada pengeluaran hasilan ternakan negeri Sabah adalah sebanyak 50%. Pengeluaran daging ayam ini adalah dari 49 buah ladang yang kebanyakannya terdapat di sebelah pantai barat dan pantai timur negeri Sabah. Bidang usaha ini dimajukan oleh lebih kurang 49 orang pengusaha, yang mana arah alirannya adalah menuju kepada penternakan komersial yang lebih tersusun dan moden. 9 buah daripada ladang-ladang ini mempunyai kapasiti melebihi 50,000 ekor.

Pengeluaran daging ayam di negeri Sabah bukan sahaja mampu menampung permintaan tempatan malah negeri Sabah telah mengeksport pengeluarannya ke Brunei, Selangor, Sarawak dan W.P. Labuan.

Pada tempoh yang sama pengeluaran daging itik dianggarkan sebanyak 1,497.60 tan metrik yang bernilai RM17.97 juta. Terdapat 18 buah ladang itik di negeri Sabah dan kebanyakannya berada di daerah Sandakan dan Tawau.

Pada tahun 2002 pengeluaran telur ayam ialah sebanyak 486 juta biji dengan nilai sebanyak RM121.50 juta yang dihasilkan oleh 24 buah ladang di mana kebanyakannya terletak di pantai barat Sabah.

Di samping itu, pengeluaran telur itik negeri Sabah ialah sebanyak 4.56 juta biji di mana kebanyakannya telur itik telah dijadikan telur masin bagi menampung keperluan pasaran tempatan. Nilai yang dijana oleh industri ini adalah sebanyak RM2.97 juta. Pengeluaran telur itik telah disumbangkan oleh 13 buah ladang itik yang terdapat pantai barat dan daerah Sandakan.

Babi

Sebanyak 91 buah ladang babi di negeri Sabah dengan populasi semasa sebanyak 99,179 ekor. Pernakan babi menyumbang sebanyak 15% ke atas hasil pengeluaran ternakan dalam negeri ini. Sebanyak 5,680.56 tan metrik dengan anggaran nilai berjumlah RM68.17 juta telah dicatat pada tahun ini. Penghasilan daging babi akan dimajukan ke tahap komersial terutamanya untuk memenuhi permintaan setempat. Bagi mengelakkan masalah pencemaran dan sosial, pendekatan pembangunan akan diubahsuai ke arah pembentukan satu kawasan penternakan babi berpusat dan bersifat mesra alam. Proses hiliran untuk bahan-bahan nilaian akan digalakkan serta penekanan keatas kualiti dan keselamatan makanan.

Kambing dan Bebiri

Permintaan ke atas daging kambing di negeri Sabah dipenuhi dengan bekalan daging bebiri yang diimport. Namun demikian, pengeluaran kambing akan diperluas dan penternakan kecil-kecilan dinaiktaraf ke tahap komersial melalui penternakan bersepadu dengan aktiviti ternakan yang sedia ada.

Lembu Tenusu

Walaupun kawasan ragutan semakin berkurangan, penternakan lembu tenusu dijangka akan terus berkembang sehingga ke dekad yang akan datang kerana ternakan ini boleh diternak secara lebih intensif. Pulangan yang baik akan terus mengekalkan minat para pengusaha untuk giat di dalam bidang ini.

Sebanyak 5,347,220 liter susu telah dihasilkan pada tahun ini, di mana 4,147,839 liter susu telah disumbangkan oleh penternak, 330,201 liter oleh dua ladang kepunyaan jabatan dan selebihnya yang berjumlah 869,180 liter dihasilkan oleh Desa Cattle Sdn. Bhd. Keluaran susu mentah dan susu pasteur negeri setakat ini belum mencukupi untuk menampung permintaan yang tinggi. Ruang pasaran yang ditawarkan menjanjikan perkembangan industri ini di masa hadapan.

Jadual 3. Pengeluaran Hasil Susu Mentah Negeri Sabah 2002

Ladang	Hasil susu (liter)	Jualan susu (liter)
Stesen Pembiakan Ternakan Sebrang, Keningau	168,393	112,294
Stesen Pembiakan Ternakan Batu 16, Tawau	161,808	102,503
Desa Cattle Sdn. Bhd.	869,180	869,180
Projek Lembu Tenusu	4,147,839	4,075,637
Jumlah Keseluruhan	5,347,220	5,159,614

Rusa

Perladangan rusa sebenarnya berpotensi besar sebagai pengeluar daging eksotik (venison) yang bernilai tinggi, disamping itu tanduk payau (velvet), dan kulit juga boleh diproses untuk dijadikan hasil sampingan serta perladangan rusa sesuai dijadikan kawasan pelancongan yang berkONSEPAN pertanian (agrotourism). Terdapat berbagai jenis rusa yang boleh diternak secara komersial dan besar-besaran. Keupayaannya untuk dipersatukan dalam agro-pelancongan juga akan diperluaskan.

Burung Unta

seluas 4 meter persegi dan lebih kurang 1.5 kg bulu. Namun, industri kecil yang baru ini dijangka berkembang sekadar membekalkan induk baka, sehingga ke dekad yang akan datang memandangkan kos penternakan yang mahal dan stok asas yang belum mencukupi. Burung unta boleh juga dipelihara untuk tujuan pelancongan dan rekreasi.

Sebagai satu lagi alternatif sumber protein haiwan yang eksotik, penternakan burung unta kini semakin popular. Burung unta untuk daging boleh disembelihkan pada umur 10 – 12 bulan. Pada ketika itu setiap seekor mampu menghasilkan daging sebanyak 35 – 40 kg, kulit

Pemprosesan dan Industri Hiliran

Aktiviti pemprosesan hasilan ternakan dan hiliran boleh diterokai, kerana terdapat ruang pasaran yang sedia ada dan permintaan produk ternakan yang tinggi. Pemprosesan hasilan daripada ternakan seperti daging lembu/kerbau, ayam/itik, babi dan hasil-sampingannya mempunyai potensi yang besar untuk dimajukan. Bahan-bahan mentah boleh diimport atau menggunakan bahan sampingan yang diperolehi dari sumber tempatan.

KEWANGAN DAN PERKHIDMATAN

Prestasi Kewangan

Secara keseluruhannya, jabatan telah menerima peruntukan sebanyak RM 36,865,990 dari sumber persekutuan dan negeri untuk mengurus dan pembangunan bagi tahun 2002 (jadual 4,5,6).

Dalam tempoh perbelanjawan tahun 2002, sebanyak RM14,297,357.84 telah dibelanjakan untuk menampung perbelanjaan pembangunan iaitu sebanyak 89.60% dan manakala 97.62% telah dibelanjakan untuk mengurus yang berjumlah sebanyak RM15,447,190.

Jadual 4. Prestasi Kewangan Jabatan (Peruntukan Negeri) 2002

Aktiviti	Anggaran (RM-8) 2001 - 2005	Perbelanjaan Sebenar 2001	Perbelanjaan 2002 Dirancang	Perbelanjaan Sebenar 2002	Peratusan Perbelanjaan Bagi 2002
Pusat Pembangunan Ternakan	4,000,000.00	843,000.00	535,000.00	502,198.00	93.87%
Pusat Penyelidikan Penyakit Ternakan	1,650,000.00	258,960.00	230,000.00	209,354.00	91.02%
Stesen Kuarantin	2,000,000.00	264,838.00	240,000.00	223,206.00	93.00%
Stesen Pembiakan Ternakan Sebrang	5,000,000.00	796,159.00	510,120.00	485,674.00	95.21%
Stesen Pembiakan Ternakan Tawau	3,000,000.00	577,358.00	346,900.00	325,906.00	93.95%
Kereta-kereta dan Perahu-perahu	500,000.00	-	10.00	-	-
Pembangunan Padang Rumput	2,500,000.00	336,663.00	280,000.00	216,689.00	77.39%
Bangunan-bangunan	3,000,000.00	12,819.00	-	-	-
Projek Pembangunan Ayam Itik	2,500,000.00	445,263.00	150,000.00	146,290.00	97.53%
Projek Ternakan Pekebun Kecil	4,000,000.00	711,891.00	550,000.00	484,007.00	88.00%
Pusat Penyelidikan Ternakan	1,400,000.00	197,268.00	100,000.00	97,147.00	97.15%
Projek Lembu Tenusu	12,000,000.00	2,910,100.00	2,389,000.00	2,343,351.00	98.09%
Pusat Pembiakan Kambing	2,600,000.00	560,233.00	250,520.00	234,378.00	93.56%
Projek Pembangunan Khinzir	-	-	-	-	-
Projek Pembangunan Itik	2,300,000.00	388,154.00	280,000.00	273,930.00	97.83%
Projek Kerbau Telupid	2,500,000.00	411,539.00	150,200.00	135,471.00	90.19%
Projek Kemajuan Payau	3,000,000.00	471,207.00	357,300.00	335,300.00	93.84%
Pusat Latihan Menternak	2,600,000.00	486,315.00	270,000.00	258,775.00	95.84%
Projek Pembangunan Ekonomi & Epidemiologi Veterinar	750,000.00	145,512.00	120,000.00	116,954.57	97.46%
Skim Bantuan Kerbau	2,000,000.00	389,171.00	329,000.00	315,596.04	95.93%
Skim Pawah Kambing	2,150,000.00	437,287.00	360,000.00	288,716.21	80.20%
Pengeluaran Makanan Ternakan	3,700,000.00	498,545.00	413,670.00	375,118.40	90.68%
Pusat Menternak Lembu Dara	1,250,000.00	226,868.00	141,800.00	130,295.53	91.89%
Kemudahan Perkhidmatan Pengembangan Ternakan	2,500,000.00	356,428.00	140,000.00	133,584.59	95.42%
Projek Pembangunan Arnab	100,000.00	14,101.00	10,000.00	8,016.20	80.16%
Pusat Bioteknologi	2,000,000.00	448,307.00	202,800.00	201,503.00	99.36%
Pusat Pembiakan Ayam Kampung	2,000,000.00	192,879.00	100,000.00	89,807.00	89.81%
Projek Pembangunan Teknologi Maklumat	2,000,000.00	-	100,000.00	98,921.00	98.92%
Skim Insentif Pembelian Ternakan	2,000,000.00	-	-	-	-
Rumah Penyembelihan & Kesihatan Awam Veterinar	5,000,000.00	229,748.00	200,000.00	156,237.00	78.12%
Jumlah Keseleruhan	80,000,000.00	12,610,613.00	8,756,320.00	8,186,425.54	93.49%

Jumlah Peruntukan bagi tahun
2002 ◀ ▶ 8,756,320.00

Jumlah Perbelanjaan sebenar bagi
tahun 2002 ◀ ▶ 8,186,425.54

Peratusan perbelanjaan sebenar
bagi tahun 2002 ◀ ▶ 93.49%

Jadual 5. Prestasi Kewangan Jabatan (Peruntukan Persekutuan) 2002

Aktiviti	Anggaran (RM-7) 1996-2000	Perbelanjaan Sebenar RM-7	Anggaran (RM-8) 2001-2005	Perbelanjaan 2002 Dirancang	Perbelanjaan Sebenar 2002	Peratusan Perbelanjaan Bagi 2002
Pusat Pembibitan & Penyelidikan Kerbau, Telupid	1,500,000	1,468,716	3,000,000	100,000.00	98,794.00	98.79%
Pembangunan Teknologi Maklumat	3,000,000	1,717,524	3,000,000	300,000.00	281,446.00	93.82%
Pembangunan Tanah DPN3	3,000,000	2,210,578	350,000	100,000.00	98,097.00	98.10%
Projek Itik				100,000.00	94,578.00	94.58%
Epidemiologi Veterinar	10	-	-	300,000.00	238,506.64	79.50%
Projek Rumah Penyembelihan & Kesihatan Veterinar	20,500,000	18,192,316	5,000,000	1,900,000.00	1,093,252.00	57.54%
Projek Kawasan Penternakan Babi	4,000,000	2,996,358	300,000	100,000.00	-	-
Projek Pengeluaran Rusa	3,000,000	2,597,677	3,000,000	300,000.00	267,905.66	89.30%
Projek Lembu Pedaging	3,100,000	1,672,375	400,000	4,000,000.00	3,938,353.00	98.46%
Jumlah Keseluruhan	38,100,010	30,855,544	15,050,000	7,200,000.00	6,110,932.30	84.87%

Jumlah Peruntukan bagi tahun 2002 ◀ ▶ 7,200,000.00

Jumlah Perbelanjaan sebenar bagi tahun 2002 ◀ ▶ 6,110,932.30

Peratusan perbelanjaan sebenar bagi tahun 2002 ◀ ▶ 84.87%

Jadual 6. Prestasi Kewangan Jabatan 2002

Aktiviti	Peruntukan 2002	Perbelanjaan Sebenar	%Perbelanjaan bagi 2002
Gaji-gaji	12,880,000	12,714,035	98.71
Perbelanjaan Pentadbiran	29,970	29,224	97.51
Pelajaran Haiwan	80,000	74,620	93.28
Ubatan-ubatan & Perkakas-perkakas	400,000	385,574	96.39
Elektrik	140,000	132,066	94.33
Bahan-bahan Makanan	600,000	597,457	99.58
Elaun Kilometer	10	-	-
Buruh	630,000	569,733	90.43
Penyelenggaraan Bangunan Sementara	70,000	68,887	98.41
Pengendalian & Penyelenggaraan Loji, Kenderaan & Perkakas	350,000	324,165	92.62
Pengendalian & Penyelenggaraan Stesen	143,000	139,115	97.28
Pengendalian & Penyelenggaraan Perahu Lanca, Jabatan	8,000	3,633	45.41
Pengendalian & Penyelenggaraan Kilang Makanan Ternakan, Kepayan	40,000	35,580	88.95
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Pembiakan Ayam Itik	8,000	7,344	91.80
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Pembiakan Babi	10	-	-
Pencetakan & Alatalis	48,000	46,084	96.01
Pembelian Alat-alat Kelengkapan & Barang-barang Stor	10,000	9,150	91.50
Telefon & Fax	70,000	54,487	77.84
Pengangkutan & Perjalanan	180,000	168,422	93.57
Bayaran Air	16,000	6,557	40.98
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Arnab	6,000	2,170	36.17
Pengendalian & Penyelenggaraan Pusat Pembiakan Kambing Bongawan	10	-	-
Pengendalian & Penyelenggaraan Kuarantin Kandang Anjing & Kucing	10,000	6,501	65.01
Pengendalian & Penyelenggaraan Rancangan Pendaftaran Suntikan Kerbau	10,000	8,299	82.99
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Burung Puyuh	6,000	4,759	-
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Angsa	6,000	4,363	-
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Pemeriksaan Daging	10,000	5,693	56.93
Pengendalian & Penyelenggaraan Unit Audio Visual	9,000	8,623	95.81
Pengendalian & Penyelenggaraan Perpustakaan	8,000	7,633	95.41
Pameran & Pertunjukan	10,000	8,670	86.70
Banci Ternakan	9,000	8,724	96.93
Penyewaan Mesin & Kelengkapan Pejabat	36,000	15,622	43.39
Perkakas, Mesin Taip & Kelengkapan Pejabat	10	-	-
Pembelian & Penggantian Enjin Dalam/Sangkut, Jongkong & Perahu	10	-	-
Bantuan Musim Kemarau&banjir & Gantirugi di dlm Menghadapi Penyakit Berjangkit	10	-	-
Pembelian & Penggantian Alat Hawa Dingin & Peti Sejuk	10	-	-
Jumlah Keseluruhan	15,823,040	15,447,190	97.62

Jumlah Peruntukan bagi tahun 2002

15,823,040

Jumlah Perbelanjaan sebenar bagi tahun 2002

15,447,190

Peratusan perbelanjaan sebenar bagi tahun 2002

97.63

Carta Organisasi

Struktur carta organisasi jabatan disusun untuk mempastikan dasar dan strategi yang dirancang dapat dilaksanakan dengan efisien dan produktif serta memberi perkhidmatan kepada masyarakat penternak selaras dengan perlaksanaan dasar dan objektif jabatan.

Perjawatan

Jabatan kini mempunyai 26 gred perjawatan yang diagihkan mengikut kategori/gred seperti di jadual berikut:

Jadual 7. Perjawatan Mengikut Gred 2002

Jawatan	Gred	Tetap	Kontrak	Jumlah Jawatan
Pengarah	G 01	1		1
Pegawai Veterinar	G 02	3		3
	G 03	23		23
Pegawai Penyelidik	Q 02	2		2
	Q 03	12		12
Penolong Pegawai Veterinar	G 05	6		6
	G 06	29	4	33
Pegawai Tadbir	N 03	1		1
Penolong Pegawai Tadbir	N 06	1		1
Pembantu Veterinar	G 07	12	1	13
	G 08	112	3	115
Pembantu Tadbir (P/O)	N 07	4		4
Pembantu Tadbir (Kesetiausaha)	N 07	1		1
Pembantu Tadbir (P/O)	N 09	73	1	74
Pembantu Tadbir (Kesetiausaha)	N 09	1		1
Pembantu Veterinar Rendah	G 09	5		5
	G 10	64		64
Attendant Haiwan	G 11	4		4
Pembantu Tadbir Rendah	N 10	1		1
	N 11	7		7
Penyelenggara Stor Rendah	N 11	12		12
Penerbitan	N 09	1		1
Pembantu Am Rendah	N 13	131		131
Penolong Akauntan	W 06	1		1
Penolong Pegawai Perpustakaan	S 05		1	1
Pembantu Makmal	C 07	1		1
Pembantu Makmal Rendah	C 09	4		4
Pelukis Pelan Rendah	J 09	2		2
Kelasi/Jurumudi	A 11	11		11
Tukang K2 (Mekanik)	R 02	3		3
Tukang K2 (Jurugegas)	R 02	2		2
Tukang K2 (Eletrik)	R 06	2		2
Tukang K2 (Tukang Kimpal)	R 06	1		1
Tukang K2 (Mekanik)	R 09	33		33
Tukang K3 (Kayu)	R 07	5		5
Tukang Pam	R 10	1		1
Pemandu Kenderaan Bermotor	R 10	83		83
Pekerja Rendah Am	R 11	107		107
Jaga	R 11	8		8
Pengawal Keselamatan	KP 10	1		1
Jumlah		779	29	808

Pergerakan Kakitangan

Dalam satu organisasi yang dinamik, pergerakan sumber manusia memainkan peranan di dalam mempastikan keberkesanannya produktif dan kelincinan pengurusan dan pentadbiran. Keperluan sumber manusia perlu diukur melalui produktiviti berkesan. Ini adalah untuk memastikan tenaga kerja peruntukan sumber manusia tersebut digunakan sepenuhnya. Walaupun biasanya pergerakan sedemikian adalah sesuatu yang dirancang, tetapi ada ketikanya ianya adalah di luar bidang kuasa pengurusan atau sesuatu yang tidak dapat dielakkan. Tetapi apabila ada kakitangan yang bersara atau bertukar jabatan, maka pertukaran atau perpindahan adalah perlu atas desakan bagi mengemaskini perkhidmatan pengurusan supaya terus dapat berfungsi dengan sempurna.

Pada tahun ini, sebanyak 44 orang kakitangan telah terlibat dalam pertukaran atau perpindahan sama ada ke luar jabatan atau dalam jabatan, manakala 15 orang telah bersara, 2 orang meninggal dan seramai 4 orang kakitangan jabatan telah diberi cuti belajar.

Perkhidmatan Cemerlang

Syabas dan setinggi-tinggi penghargaan dipanjangkan kepada 33 orang kakitangan Jabatan yang telah diperakui untuk menerima pergerakan gaji melintang dan menegak. Semoga pengiktirafan ini akan mendorong mereka untuk berkhidmat lebih dedikasi dan terus cemerlang.

Diharap ianya akan dijadikan sebagai satu daya saingan yang positif dikalangan kakitangan lain yang belum menerima apa-apa penghargaan, supaya berusaha dengan lebih gigih di tahun mendatang dan menandingi kecemerlangan para penerima tahun ini.

PEMBANGUNAN SUMBER MANUSIA**Latihan dan Kursus**

Aset penting bagi sebuah jabatan atau organisasi ialah tenaga kerja yang mahir. Ia merupakan penggerak utama dalam pembangunan sektor penternakan di negeri Sabah agar iaanya maju dan bercorak kompetitif. Dalam menyediakan golongan tenaga mahir dan terlatih, tanggungjawab ini telah diberikan kepada Pusat Pengurusan Veterinar Tuaran. Pusat ini berfungsi untuk merancang, menyelaras dan mengatur aktiviti serta pendidikan yang bertujuan meningkatkan kepakaran kakitangan agar iaanya relevan dengan masa dan dapat menyampai dan menyalur ilmu pengetahuan serta kemahiran kepada pengusaha ternakan dan kumpulan sasar Jabatan yang lain. Disamping itu, modul latihan yang bersesuaian juga direka untuk memberi pendidikan kepada para penternak serta peserta dari agensi-agensi lain.

Seramai 242 orang kakitangan telah berjaya menjalani berbagai jenis latihan berkenaan dengan bidang tugas masing-masing. Sementara itu, 286 orang penternak telah menghadiri pelbagai kursus pengurusan ternakan dalam tempoh setahun ini.

Jadual 8. Latihan dan Kursus Anjuran Jabatan 2002

Nama Latihan/Kursus	Kakitangan	Penternak	Jumlah
1. Kemajuan Kakitangan Jabatan			
Asas Pengurusan Rusa	15		15
Pengurusan Rumah Sembilih	22		22
SISPHANS I	15		15
Induksi Khusus II	10		10
Asas Pengenalan Komputer I	12		12
Asas Pengenalan Komputer II	23		23
SISPHANS II	19		19
Induksi Khusus I	17		17
SISPHANS III	16		16
2. Bengkel			
Pengendalian PSE (Pengendali Projek)	22		22
Pengendalian PSE (Pegawai Penguasa)	32		32
3. Penternak			
Asas Pengurusan Lembu Pedaging		14	14
Asas Pernakan Ayam I		22	22
Asas Pernakan Ayam II		25	25
Asas Pernakan Kambing		21	21
Asas Pengurusan Lembu Pedaging II		14	14
Asas Pengurusan Ternakan		23	23
Pengurusan itik		19	19
4. Kursus Khas			
Pengurusan Lembu Pedaging (Permintaan Khas Borneo Samudera)		3	3
Pernakan Ayam Kampung (Anjuran Bersama KPLB)		25	25
Teori dan Amali SCEP 2002	39		39
Teori dan Amali SCEP 2002		28	28
Projek Lembu Pedaging/PINTAR		12	12
Pernakan Itik Penelur (Anjuran Bersama KPLB Sabah)		21	21
5. Kursus Skim Bantuan Jabatan			
Asas Pernakan Lembu Tenuku I		10	10
Asas Pernakan Lembu Tenuku II		14	14
Asas Pernakan Lembu Pedaging		10	10
Asas Pengurusan Rusa		10	10
Asas Pernakan Kambing		15	15
Jumlah	242	286	528

Perkhidmatan Pengembangan

Sebagai usaha jabatan untuk menyebarkan maklumat kepada kumpulan sasar, jabatan akan terus memainkan peranan yang aktif dalam memberi pendidikan kepada orang awam mengenai perkembangan dan konsep sektor penternakan terkini melalui risalah, ceramah, syarahan dan dialog, poster, pameran dan ekspo dengan matlamat supaya pendedahan ini dapat meningkatkan pengetahuan mereka. Jabatan juga akan terus membimbing para penternak dan pengusaha ternakan yang berpotensi untuk terus mengembangkan aktiviti kepada usaha komersial dan berdaya maju.

Jadual 9. Ringkasan Bandingan Aktiviti-Aktiviti Pengembangan 1999 – 2002

Butir-Butir	1999	2000	2001	2002
Percetakan/Grafik				
<i>Kuantiti percetakan (pelbagai)</i>				
Naskah	5,773	21,075	12,901	14333
Set	2,670	960	760	17559
Keping	102,167	26,490	27,746	23595
Pengagihan Risalah				
<i>Kuantiti percetakan (naskah)</i>				
	9,954	18,463	16,837	13259
Program Pengembangan/Dokumentasi				
Ceramah/Dialog/Syarahan (kekerapan)	4	9	9	0
Pameran peringkat kebangsaan/negeri/daerah(kekerapan)	5	6	5	23
Nilai pengagihan peralatan pengembangan (RM)	RM73,626.30	RM129,458.50	RM14,618.00	RM5,860.00
Penerbitan/Audiovisual				
<i>Penyediaan/rakaman video (kekerapan)</i>	18(r), 6(sa), 20(sp)	20(r), 3(sa), 24(sp)	29(r), 0(sa), 30(sp)	36(r), 1(sa), 35(sp)
Penyediaan gambar (keping)	1,889	1,803	2,060	1938

petunjuk :

r = kerja-kerja rakaman video rasmi di lokasi

sa = salinan pita video ras, l asal

sp = salinan pendua

PEMBANGUNAN PENTERAKAN

Ladang-Ladang Jabatan

Tujuan utama ladang-ladang ternakan jabatan diwujudkan adalah untuk membiak baka induk ternakan yang berkualiti bagi membekal baka ternakan kepada para penternak. Selain daripada itu, iaanya memberi latihan kepada kakitangan jabatan dan penternak.

Prestasi ladang-ladang JPHPT adalah seperti tercatat di dalam jadual-jadual berikut :-

Jadual 10. Prestasi Ladang Ruminan Besar Jabatan 2002

Ladang	Jantan	Betina	Kelahiran	Kematian	Hasil Susu (liter)	Jual (baka)	Jual (takai)	Agih
SPT Sebrang, Keningau	76	419	136	74	168,393.40	1	17	268
*SPT Bt.16 Tawau	110	278	230	91	161,808.00	36	109	-
PPT Wario, Kota Belud	142	408	100	56	-	42	68	-
PPT T.Menggaris, Kota Belud	63	225	76	25	-	19	11	18
*HRC Kalumpang, Semporna	46	134	48	15	-	5	28	28
Projek Kerbau, Telupid	281	462	33	16	-	43	12	-
PPT Wario II, Entilibon	48	216	48	56	-	1	8	-

Jadual 11. Pungutan Hasil Ladang Ruminan Besar Jabatan 2002

Ladang	Susu (RM)	Ternakan (RM)	Lain-lain (RM)	JUMLAH (RM)
SPT Sebrang, Keningau	78,605.66	15,295.00	7,387.50	101,288.16
SPT Bt.16 Tawau	71,771.00	114,093.00		185,864.00
PPT Wario, Kota Belud	-	92,708.50		92,708.50
PPT T.Menggaris, Kota Belud	-	38,167.50		38,167.50
HRC Kalumpang, Semporna	-	49,032.50		49,032.50
Projek Kerbau, Telupid	-	46,062.00		46,062.00
PPT Wario II, Entilibon	-	7,368.00		7,368.00
Jumlah Pendapatan	150,376.66	362,726.50	7,387.50	520,490.66

Jadual 12. Prestasi Ladang Ruminan Kecil Jabatan 2002

Ladang	Jantan	Betina	Anak	Kelahiran	Kematian	Jual (baka)	Jual (takai)	Agih	Pinjaman	Penerimaan
PPK Purutan, Tambunan	62	713	715	230	177	70	27	330		13
PPK Lahad Datu		474		70	108	22	32	38		12
*PPK Bongawan	19	239	137	211	132	157	50	14	-	46
PPT K&B, Entilibon	14	37	117	74	183	-	-	-	-	-
PPB Ranau	44	244	336	74	168	0	27	16	-	-

Jadual 13. Pungutan Hasil Ladang Ruminan Kecil 2002

Ladang	Hasil (RM)
PPK Purutan, Tambunan	10,075.00
PPK Lahad Datu	7,792.10
PPK Bongawan	25,101.85
PPB Ranau	2,650.70
JUMLAH PENDAPATAN	45,619.65

Jadual 14. Prestasi Ladang Bukan Ruminan Jabatan 2002

Jenis ternakan	Stok pada 01/01/2002				Baki pada 31/12/2002			
	Pejantan	Betina	Anak	Jumlah	Pejantan	Betina	Anak	Jumlah
Arnab	69	196	537	802	29	83	157	269
Itik	774	3,160	2,809	6,743	706	3,482	1,494	5,682
Angsa	27	97	138	262	81	166	5	252
Ayam angi	5	38	50	93	7	34	658	699
Ayam kacukan	19	202	700	921	55	647	218	920
Ayam kampung	8	60	227	295	13	76	254	343
Ayam daging X kg. Jantan	1	1	0	2	0	0	0	0
Ayam daging (baka)	2	9	16	27	0	0	0	0
Ayam penelur	0	187	0	187	0	241	447	688
Ayam turki	21	63	696	780	63	143	593	799
Ayam mutiara	46	55	92	193	56	58	2	116
Merpati	26	44	1	71	26	44	0	70
Pheasant	1	1	0	2	0	0	0	0
Puyuh	710	1,770	36,056	38,536	391	1,082	22,096	23,569
Burung unta	6	13	0	19	6	13	7	26

Jadual 15. Pengeluaran Hasil dan Pungutan Hasil Ladang Bukan Ruminan 2002

Jenis ternakan/ Hasil ternakan	Stok Semasa (ekor)	Takai (ekor)	Produksi		Pungutan hasil (RM)
			Telur	Anak	
Angsa	101	150	2,752	417	2,189.50
Arnab	164	304	-	1,047	3,040.00
Ayam	3,876	890	98,329	57,258	43,280.90
Itik	2,986	506	348,842	97,615	49,127.10
Merpati	-	-	-	-	-
Ayam mutiara	34	78	2,873	1,220	1,619.00
Puyuh	10,151	9,883	122,058	82,160	40,721.00
Ayam Turki	283	167	3,871	2,207	4,231.45
Burung unta	34	-	98	15	-
Telur Asin	-	-	164,851	-	43,604.16
Telur ayam segar	-	-	29,124	-	4,991.40
Telur puyuh	-	-	2,390	-	109.50

Jadual 16. Prestasi Ladang Rusa

Butiran	SPT Sebrang, Keningau	SPT Batu 16, Tawau	*PP Payau Telupid
Purata jumlah ternakan/bulan (ekor)	248	107	590
<i>Bilangan kelahiran :-</i>	<i>8</i>	<i>31</i>	<i>103</i>
Rusa Merah	0	19	-
Rusa Sambar	1	10	N/A
Axis-Axis	5	-	N/A
Rusa Timorinsis	0	2	N/A
Kacukan Sambar-Timor	1		
Kacukan Sambar-Merah	1		
<i>Bilangan kematian :-</i>	<i>3</i>	<i>25</i>	<i>76</i>
Rusa Merah	0	25	-
Rusa Sambar	1	0	N/A
Axis-Axis	1	-	N/A
Rusa Timorinsis	1	-	N/A
<i>Bilangan jualan (ekor) :-</i>	<i>3</i>	<i>0</i>	<i>19</i>
Axis-Axis	1		
Rusa Merah	0	0	-
Rusa Sambar	0	0	N/A
Rusa Timorinsis	2	0	N/A
Nilai (RM)	7,500.00	0	34,500

Dalam pada itu jabatan juga melibatkan diri dalam penghasilan makanan ternakan untuk menampung keperluan makanan ternakan di ladang-ladang Jabatan. Sepanjang tahun ini, kilang makanan jabatan telah menghasilkan 16,700 beg pelbagai jenis makanan ternakan yang berjumlah 835 tan metrik untuk diedarkan ke ladang-ladang Jabatan.

Jadual 17. Pengeluaran Pelbagai Makanan Ternakan Jabatan 2002

Jenis Makanan	Beg	Metrik Tan
Angsa pembesar	76	3.80
Angsa pembiak	95	4.75
Arnab pembesar	53	2.65
Arnab pembiak	21	1.05
Ayam pembesar	78	3.90
Ayam penelur	84	4.20
Itik pembiak	1,244	62.20
Itik penelur	379	18.95
Bebiri Pembiak	562	28.10
Kambing pembiak	1,358	67.90
Lembu pedaging	8,805	440.25
Lembu tenusu	3,516	175.80
Puyuh pemula	235	11.75
Turki pembesar	99	4.95
Turki pembiak	95	4.75
JUMLAH	16,700	835.00

PERKHIDMATAN VETERINAR

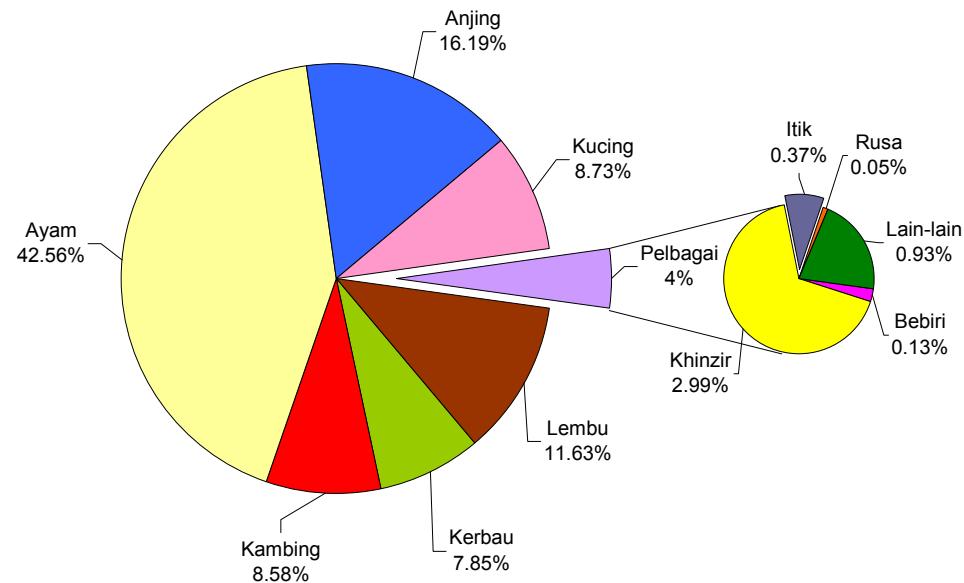
Rawatan Ternakan

Perkhidmatan rawatan ternakan secara klinikal dan ambulatori disediakan di seluruh negeri. Tumpuan perawatan adalah ke atas haiwan ternakan yang bernilai ekonomi kepada penternak seperti lembu, kerbau dan kambing manakala haiwan kesayangan yang diterima di klinik juga dirawat dengan sewajarnya. Untuk ternakan seperti ayam, itik dan babi, perkhidmatan kesihatan dikendalikan oleh pihak ladang sendiri di mana masing-masing mempunyai perkhidmatan doktor veterinar swasta.

Jadual 18, Jumlah Rawatan Berdasarkan Spesies

Spesies	Kes	Bil. Haiwan
Lembu	2,159	5863
Kerbau	1,457	3,970
Kambing	1,594	9,305
Bebiri	24	59
Khinzir	556	4,374
Ayam	7,904	394,557
Itik	69	5,329
Anjing	3,006	4,532
Kucing	1,621	2,100
Rusa	10	10
Lain-lain	172	2,404

Carta 2, Jumlah kes rawatan berdasarkan spesies

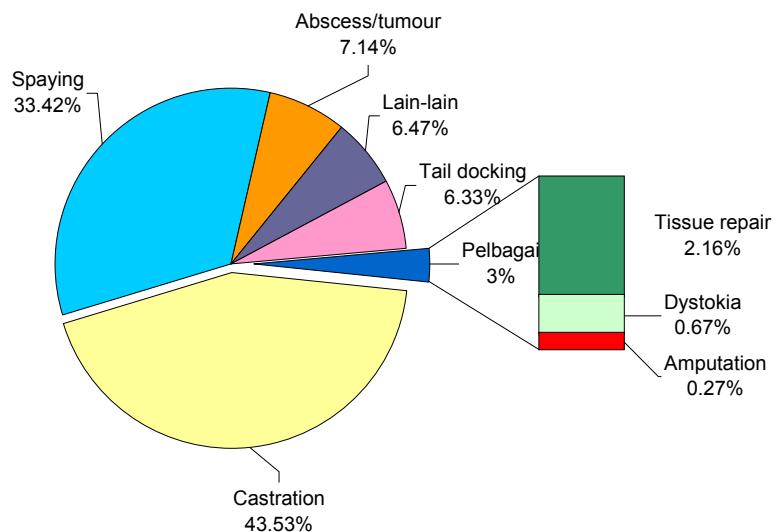

Secara keseluruhannya, 74.11% adalah kes rawatan ternakan. Jumlah ternakan ruminan yang dirawat adalah 28.18%, ternakan ayam/itik sebanyak 42.93%, ternakan babi 2.99%, manakala haiwan kesayangan dan lain-lain haiwan yang dirawat pula masing-masing sebanyak 24.91% dan 0.98%.

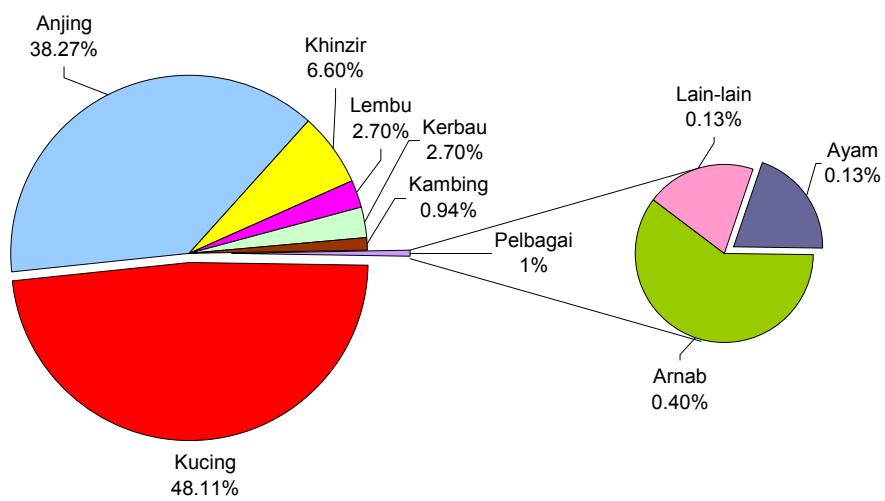
Perkhidmatan Pembedahan

Pada amnya perkhidmatan pembedahan kebanyakannya tertumpuh kepada haiwan kesayangan iaitu sebanyak 86.39%, manakala peratusan perkhidmatan pembedahan yang diberi kepada ternakan ruminan dan bukan ruminan pula adalah sekitar 13.61% (carta 3 dan 4).

Carta 3. Jumlah pembedahan berdasarkan jenis pembedahan

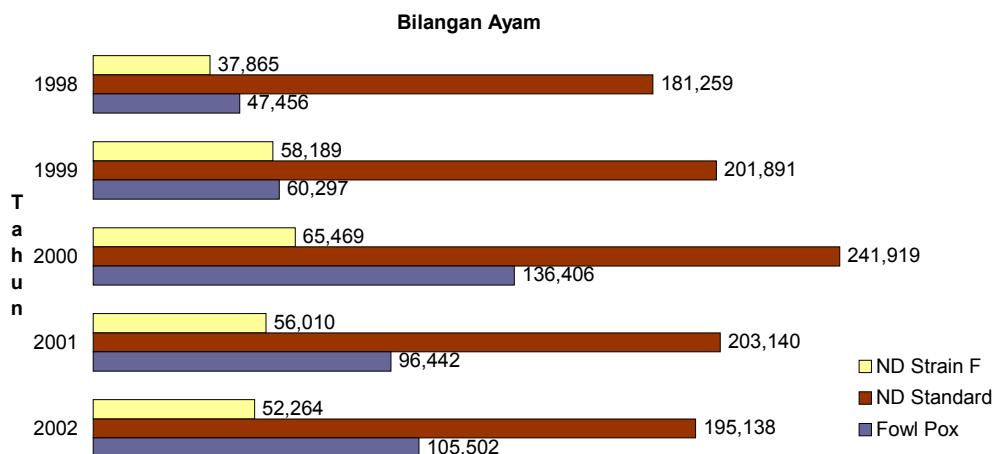
Carta 4. Jumlah pembedahan berdasarkan jenis haiwan

Kawalan Penyakit

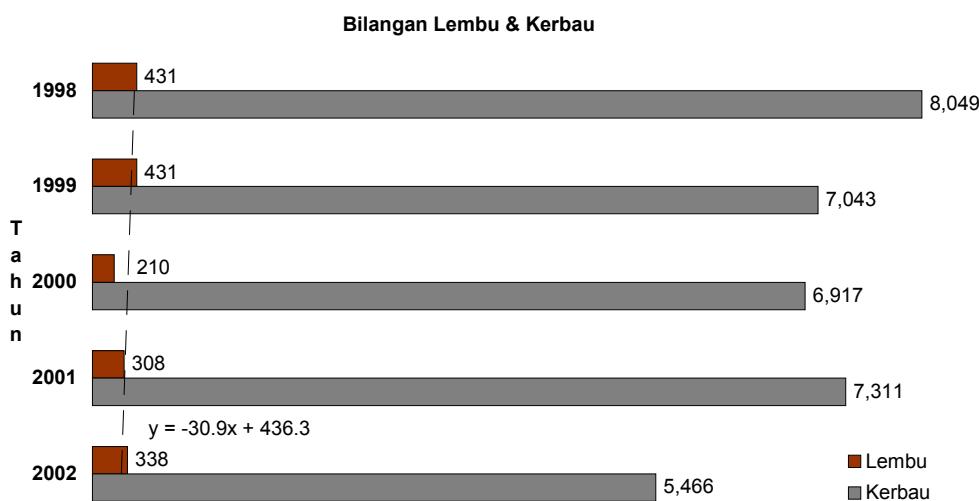
Perkhidmatan suntikan pencegah penyakit adalah aktiviti utama jabatan. Suntikan pencegahan Ranikhet F dan S (dalam carta di bawah) tidak mengambarkan situasi sebenar oleh sebab perkhidmatan ini telah disediakan oleh pengamal swasta dan juga penternak sendiri, khasnya penternak komersial.

Carta 5, Pemberian pemvaksinan ND dan Fowl Pox kepada ayam

Suntikan H.S telah dijalankan bagi mencegah berlakunya wabak penyakit secara sporadik terutamanya menjelang musim tengkujuh. Ternakan yang diternak secara lepas bebas telah menghalang kelincinan usaha kempen suntikan, sementara itu kerjasama para penternak pula tidak memberangsangkan. Bagaimanapun, wabak penyakit ini tidak mencapai tahap yang membimbangkan dan situasi adalah terkawal.

Carta 6, Pemberian pemvaksinan kepada ternakan lembu dan kerbau.

Kesihatan Awam Veterinar

Unit Kesihatan Awam Veterinar Jabatan Perkhidmatan Haiwan dan Perusahaan Ternak Sabah telah diwujudkan pada tahun 1986 di bawah seliaan Pegawai Veterinar Kepayan, Kota Kinabalu. Pada tahun 1994, unit ini telah diletakkan langsung di bawah Bahagian Epidemiologi dan Perubatan Veterinar. Peranan unit ini meliputi aspek-aspek Kawalan Penyakit Zoonotik, Kawalan Import-Eksport Haiwan dan Bahan-Bahan Asal Haiwan, Perkhidmatan Kuarantin Haiwan dan Penguatkuasaan Undang-Undang serta sebarang Peraturan yang melibatkan bidang veterinar.

Ternakan dan haiwan yang diimport diperiksa dan dikuarantin demi untuk menentukan haiwan tersebut sihat dan tidak berpenyakit zoonosis. Rumah sembelih ternakan yang berpiawaian antarabangsa adalah perlu untuk menggantikan yang sedia ada.

Citarasa masyarakat pengguna berubah berseuaian dengan peredaran masa. Peningkatan taraf hidup serta tahap pengetahuan para pengguna yang tinggi akan menambah kesedaran tentang kesihatan awam. Daging yang bermutu tinggi dan tidak tercemar kini menjadi pilihan. Sehubungan dengan itu, pemeriksaan daging menjadi aktiviti yang penting bagi daging segar tempatan, dan daging beku yang diimport. Ini memastikan daging tersebut sihat, tidak berpenyakit berjangkit dan bersih dari pencemaran.

Pemeriksaan "ante-mortem" dan "post-mortem" yang lengkap dan sempurna ke atas ternakan perlu dijalankan secara bebas dan profesional bagi mempastikan semua jenis daging adalah sihat dan selamat untuk dimakan bagi mengelakkan jangkitan penyakit zoonosis daripada haiwan kepada manusia. Walaupun terdapat berbagai kemudahan kuarantin di daerah-daerah lain di negeri ini, sebahagian besar perkhidmatan kuarantin haiwan diberikan di Stesen Kuarantin Haiwan Kinarut. Ini kerana Kota Kinabalu merupakan pintu masuk utama ke negeri ini.

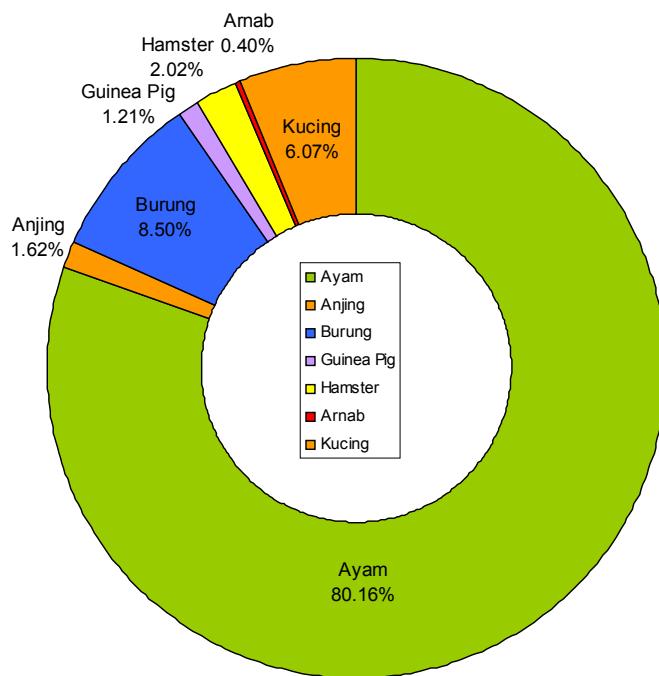
Berbagai jenis haiwan, khasnya haiwan kesayangan telah dibawa masuk melalui Lapangan Terbang Antarabangsa Kota Kinabalu dan bilangan yang dikuarantinkan adalah seperti di jadual 19.

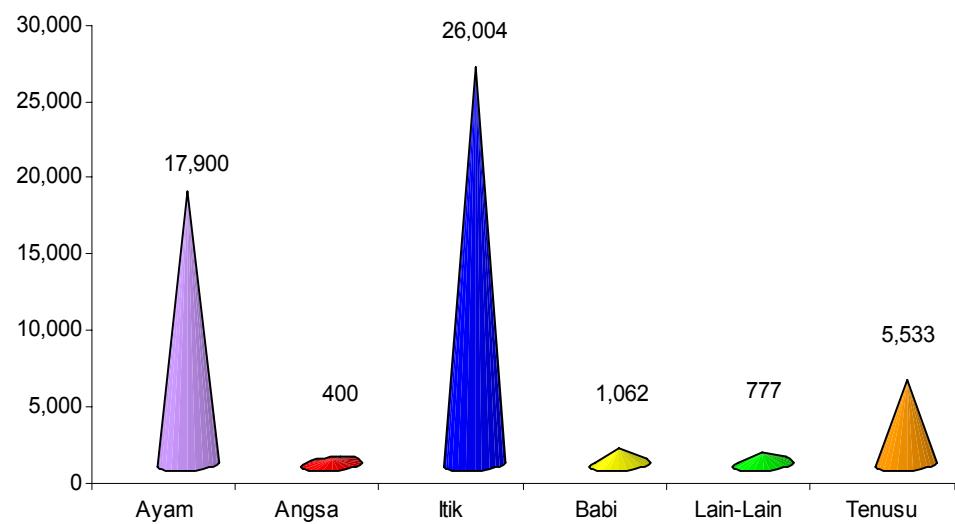
Jadual 19. Tahanan, Rampasan, Pelupusan Haiwan Dan Hasil Haiwan

Tempat Asal	Jenis Haiwan (ekor)							Hasil Ternakan (kg)					Tenusu
	Ayam	Anjing	Burung	Guinea Pig	Hamster	Arnab	Kucing	Ayam	Angsa	Itik	Babi	Lain-Lain	
China								2	2				
Hong Kong									30	51	18		
Selangor								2,000					
Canada											11		
Philippines											7		61
Australia													4,400
Denmark													12
Taiwan									4	22			
P.Penang									60				
Brazil												60	
Kuala Lumpur	8	2						3				3	
Perak		1											
Singapore		1											
Labuan	160		19		4	1	1				7		
Negeri Sembilan	6												
Perlis	11												
Sarawak	13			3	1								
Kedah			2					8					
Pahang								3					
JUMLAH	198	4	21	3	5	1	15	2,002	32	115	68	60	4,473

Carta 6. Tahanan, Rampasan Dan Pelupusan Haiwan Hidup.

Carta 7. Tahanan, Rampasan dan Pelupusan Hasil Ternakan.

Kawalan Import dan Eksport

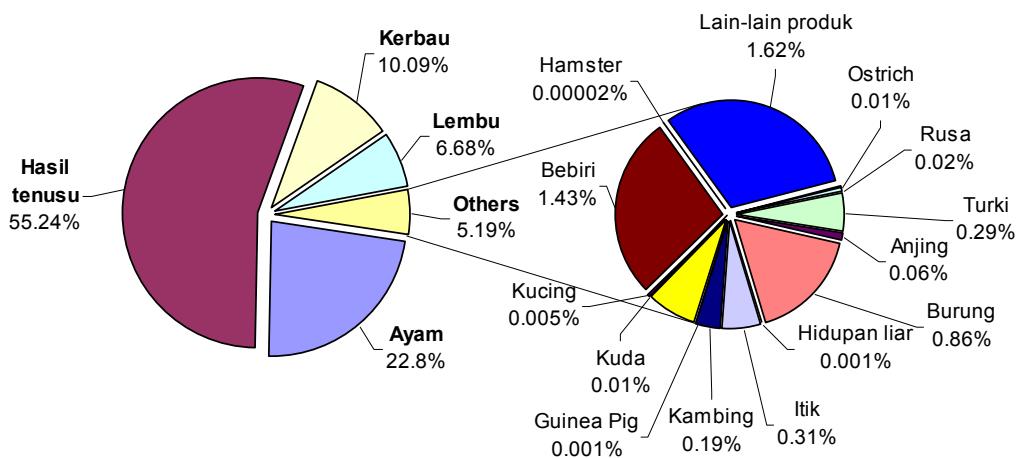
Perdagangan ternakan melalui pintu masuk Sabah adalah sentiasa aktif. Bilangan permit import dan eksport yang dikeluarkan sepanjang tahun berdasarkan laporan bahagian berkenaan masing-masing ialah sebanyak 7,575 dan 2,179 keping dengan nilai import berjumlah RM166.32 juta manakala nilai eksport pula adalah sebanyak RM27.58 juta.

Jadual 20. Import Berdasarkan Kategori

KLASIFIKASI	NILAI CIF (RM)
Anjing	135,918.00
Ayam	49,211,472.95
Babi	820,841.48
Bebiri	3,091,081.21
Burung	1,846,449.00
Guinea Pig	1,000.00
Hamster	35.00
Hasil tenusu	119,233,251.84
Hidupan liar	1,800.00
Itik	666,263.29
Kambing	415,579.94
Kerbau	21,771,339.82
Kucing	10,399.00
Kuda	25,000.00
Lain-lain	3,492,007.33
Lembu	14,420,631.97
Ostrich	27,750.00
Rusa	43,103.89
Turki	632,831.25
JUMLAH	215,846,755.97

Carta 8. Nilai CIF import mengikut klasifikasi

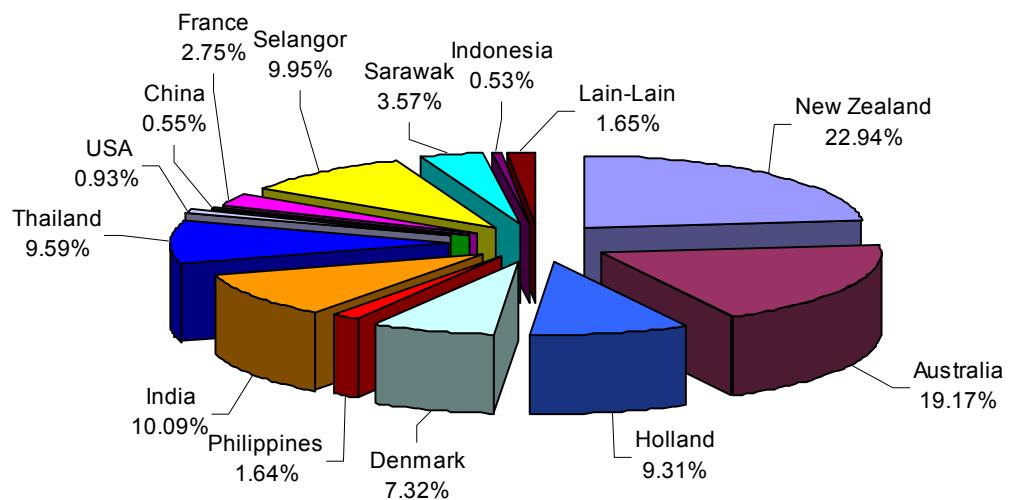

Jadual 21. Import Berdasarkan Negara/Tempat Asal

TEMPAT ASAL	NILAI CIF (RM)
Brunei	113,856.45
Germany	223,648.12
Hong Kong	24,848.08
Ireland	299,661.87
Italy	5,883.73
Johore	920,617.50
Kedah	3,500.00
Kelantan	27,370.00
Korea	500.00
Kuala Lumpur	803,390.61
Labuan	6,000.00
Malacca	108,600.00
N.Sembilan	55,440.00
Pahang	3,600.00
P.Penang	443,331.00
Perak	40,198.00
Perlis	550.00
Singapore	144,562.24
South Africa	27,750.00
Spain	34,708.92
Switzerland	41,416.36
Terengganu	13,750.00
United Arab Emirates	208,610.30
United Kingdom	1,500.00
JUMLAH	215,846,755.97

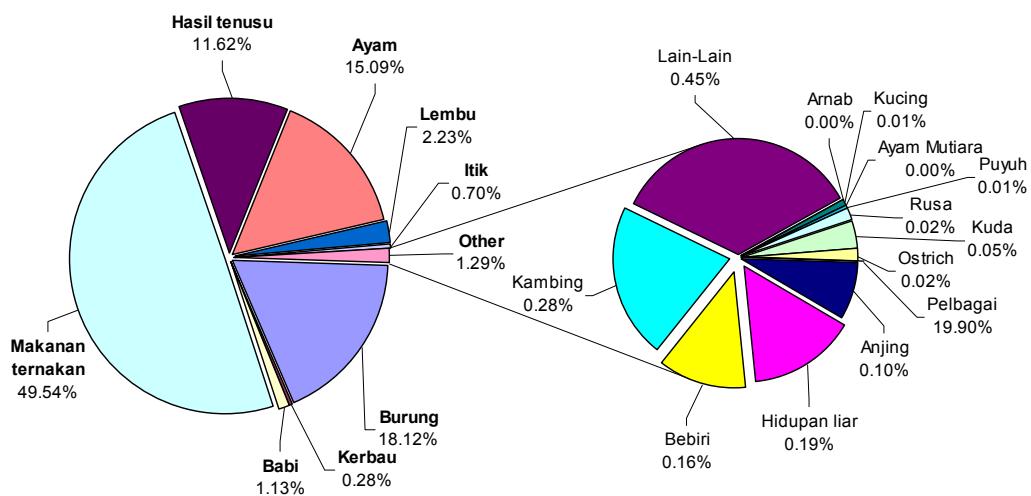
Carta 9. Nilai import berdasarkan negara/tempat asal.

Jadual 22. Eksport Berdasarkan Kategori

KLASIFIKASI	NILAI FOB (RM)
Angsa	505.00
Anjing	55,340.00
Arnab	1,850.00
Ayam	8,113,231.49
Ayam Mutiara	1,150.00
Babi	607,000.00
Bebiri	85,400.00
Burung	9,746,399.00
Hasil tenusu	6,250,132.57
Hidupan liar	103,200.00
Itik	378,719.00
Kambing	150,607.50
Kerbau	148,200.00
Kucing	3,944.00
Kuda	28,000.00
Lain-Lain	239,445.00
Lembu	1,201,437.35
Makanan ternakan	26,642,635.00
Ostrich	11,000.00
Puyuh	4,310.00
Rusa	10,000.00
JUMLAH	53,782,505.91

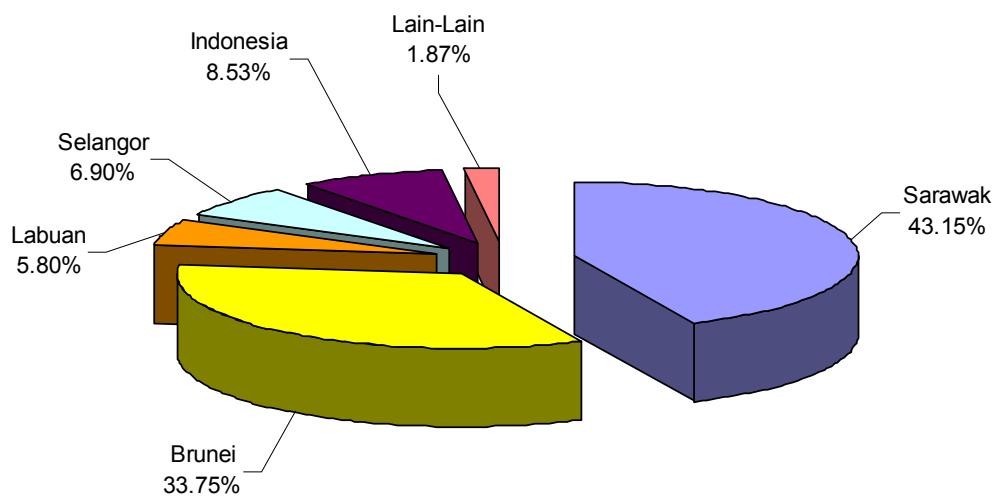
Carta 10. Nilai eksport FOB mengikut klasifikasi

Jadual 23. Eksport Berdasarkan Destinasi

DESTINASI	NILAI FOB (RM)
Brunei	18,149,280.00
Germany	200.00
Hong Kong	38,000.00
Indonesia	4,588,800.00
Japan	231,420.00
Johore	700.00
Kedah	700.00
Kelantan	150.00
Kuala Lumpur	76,790.00
Labuan	3,120,222.29
New Zealand	17,850.00
Pahang	64,800.00
Penang	260,200.00
Perak	1,800.00
Philippines	312,110.00
Sarawak	23,208,360.42
Selangor	3,711,123.20
JUMLAH	53,782,505.91

Carta 11. Nilai eksport FOB mengikut destinasi

Perkhidmatan Kesihatan Gerompok

Beberapa penyakit yang menjelaskan ekonomi penternakan seperti Tuberkulosis, penyakit Johne's dan Brusellosis sedang dalam program pembasmian menggunakan kaedah kesihatan gerompok. Kaedah ini melibatkan proses pengambilan sampel untuk ujian tapisan dan seterusnya melakukan singkirkan sekiranya terdapat ternakan menunjukkan reaksi positif terhadap ujian.

Sebanyak 4,153 sampel telah dikendalikan dengan 589 sampel darah, 2,956 sampel serum, 432 sampel tinja dan 176 lain-lain spesimen telah diambil untuk penyakit-penyakit tersebut. (Jadual 24)

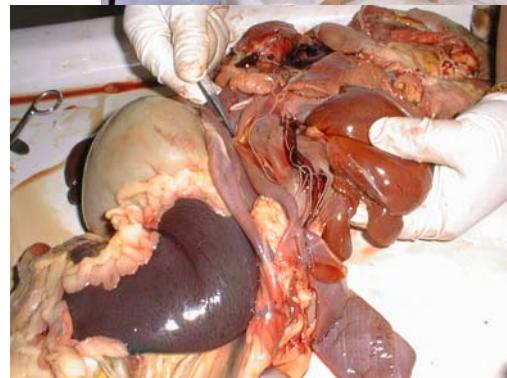
Jadual 24. Bilangan kes dan sampel untuk kesihatan gerompok

Spesis	Darah	Lain-lain	Serum	Tinja	Jumlah
Kambing			255	253	508
Kerbau	33		50		83
Lembu	556	176	2,651	179	3,562
Jumlah	589	176	2,956	432	4,153

Perkhidmatan Penyiasatan Penyakit

Sokongan perkhidmatan Pusat Penyelidikan Penyakit Ternakan, Kepayan di dalam menjalankan tugas dan perkhidmatan penyiasatan penyakit adalah sangat teguh. Sepanjang tahun 2002, catatan menunjukkan sebanyak 2,031 kes bersamaan 19,900 jumlah spesimen telah diterima dan diproses (jadual 25a, 25b dan 26)

Daripada jumlah kes yang telah diterima, sebanyak 4,089 sampel diterima untuk kes-kes diagnostik. (Jadual 27). Sebanyak 7,177 sampel untuk kawalseliaan penyakit Salmonella, Newcatle disease, Infectious bursa, Melioidosis dan Leptospirosis (jadual 28) manakala kes kawalan mutu hasil ternakan telah menerima sebanyak 2,275 pelbagai sampel dan 2,206 sampel pula adalah untuk projek-projek pemantauan penyakit-penyakit (jadual 29).

Jadual 25a. Jumlah Kes Dan Spesimen Diterima

Spesies	B'fort	Beluran	K'gau	KB	KK	Kota Marudu	Kuala Penyu	Kudat	Kunak	Labuan	Lahad Datu	Nabawan	Papar	P'pang
Anjing					8						1		2	1
Ayam	4			1	1					1			6	4
B.Puyuh														
B.Unta											3			
Bebiri														
Beruang														
Burung					1					1				
Gajah														
Harimau														
Ikan														
Itik					1									2
Kambing	17	3	1	5	6	8	4	19	4		3		18	8
Kerbau	8	2	1				2	4			5			9
Khinzir							2							2
Kucing				1	1								3	
Kuda				1										
Lain-Lain								1		1				1
Lembu	28		38	1	36	15	4	26			17	1	11	5
O. Utan														
Pelbagai (KAV)	35		21	13		11	14	7					60	2
Rusa									1					
Tikus Belanda					1									
Turki	2													
Jumlah	94	5	61	23	54	34	26	57	5	3	29	1	100	34

Jadual 25b. Jumlah Kes Dan Spesimen Diterima

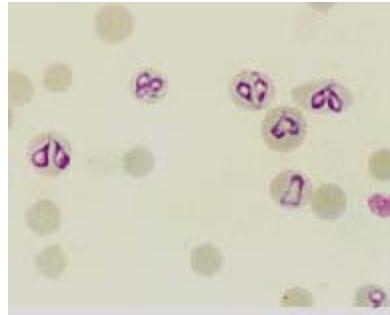
Spesies	Pitas	*PPPT	#KAV	Ranau	Sandakan	Semporna	Sipitang	Tambunan	Tawau	Tenom	Tuaran	Jumlah
Anjing		49	1		6				2			70
Ayam		231			1		1		7		2	259
B.Puyuh		2										2
B.Unta		3							1			7
Bebiri		181		21								202
Beruang		1										1
Burung		2							1			5
Gajah		5										5
Harimau		2										2
Ikan		1										1
Itik		19							1			23
Kambing	1	88	1	2	2	2	2		7	3	4	208
Kerbau		1			1			1	1	1		36
Khinzir		6			3				1	1		15
Kucing		2							1			8
Kuda		12										13
Lain-Lain		56		1	46				4			110
Lembu		135		4	1			1	29	34	8	394
O. Utan		14			1							15
Pelbagai (KAV)		75	357	9						18	27	649
Rusa					1							2
Tikus Belanda												1
Turki										1		3
Jumlah	1	885	359	37	62	2	3	2	55	57	42	2,031

Jadual 26. Jumlah Bilangan Sampel Diterima

Spesis	Karkas	Haiwan hidup	Organ	Darah	Serum	Tinja	Kikisan kulit	Air kencing	Telur	Makanan ternakan	Makanan			Air	Lain2	Jumlah	
											daging	susu	lain2				
Anjing	9		21	56	4	4		1							4	99	
Ayam	241	3,546	235	14	1,229	39			95	25				24	108	5,556	
B. Puyuh		4							10						1	15	
B. Unta	1		2	2	2	1				11					10	29	
Bebiri	4		1,036	57	47	552				1					6	1,703	
Beruang			6												1	7	
Burung	1		7			3										11	
Gajah			2	1	1	2									1	7	
Harimau	2															2	
Ikan	4														1	5	
Itik	12	5	6		300	3				4					3	333	
Kambing	13		761	96	503	1,146				2					4	2,525	
Kerbau			93	75	120	8									2	298	
Khinzir	2		32		46	3				2						85	
Kucing	4			1			1								3	9	
Kuda			9	26	21	1										57	
Kuda				5												5	
Lain-lain									10	433					8	249	700
Lembu			750	619	3,061	540				13					1,077	6,060	
O. Utan			5	12	13	26									35	91	
Pelbagai (KAV)									1		510	1,612	143	1	8	2,275	
Rusa			9													9	
Tikus Belanda	3															3	
Turki	4	5	7													16	
Jumlah	300	3,560	2,981	964	5,347	2,328	1	1	116	491	510	1,612	143	37	1,509	19,900	

Jadual 27. Bilangan kes dan sampel diterima untuk kes diagnostik

Spesis	Air	Air kencing	Darah	Haiwan hidup	Karkas	Kikisan kulit	Lain-lain	Makanan ternakan	Organ	Serum	Telur	Tinja	Jumlah
Anjing		1	15		9		4		21	4		3	57
Ayam	14		4	391	209		11	4	235	163	1		1,032
B. Puyuh				4									4
B. Unta			2		1				2	2			7
Bebiri			9		4		6		1,036	13		5	1,073
Beruang							1		6				7
Burung					1				7				8
Gajah			1						2	1		1	5
Harimau					2								2
Ikan	1				4								5
Itik	2			5	12			2	6				27
Kambing			3		13		4		731	2		75	828
Kerbau			11				1		93	11		3	119
Khinzir					2				27			3	32
Kucing					4	1	3						8
Kuda			3						9			1	13
Kuda			1										1
Lembu			9				37		750	13		19	828
O. Utan									5				5
Rusa									9				9
Tikus belanda					3								3
Turki				5	4				7				16
Jumlah	17	1	58	405	268	1	67	6	2,946	209	1	110	4,089

Jadual 28. Bilangan kes dan sampel diterima untuk kes kawalselia

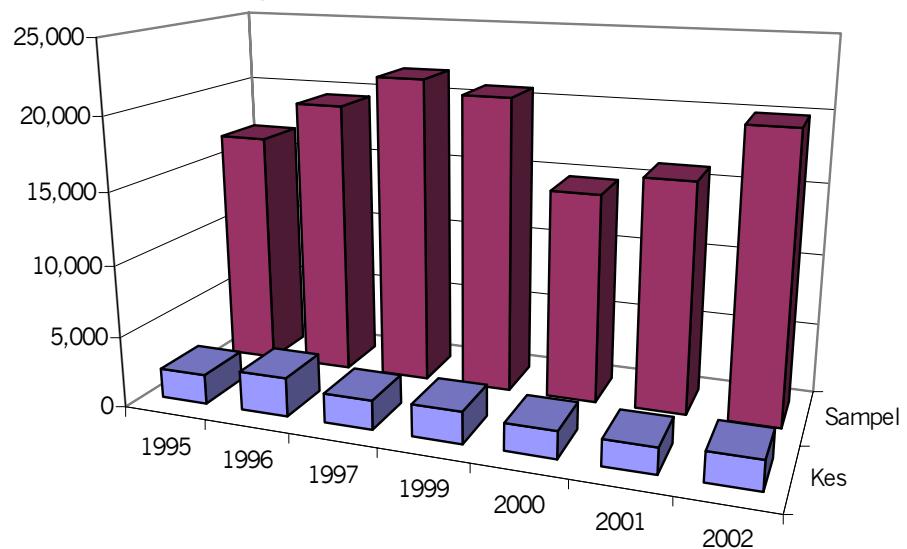
Spesies	Air	Darah	Haiwan hidup	Karkas	Lain-lain	Makanan ternakan	Organ	Serum	Telur	Tinja	Jumlah
Anjing		41								1	42
Ayam	10	10	3,155	32	97	21		766	94	39	4,224
B. Puyuh					1				10		11
B. Unta					10	11				1	22
Bebiri		33				1		34			68
Burung										3	3
Gajah					1					1	2
Itik	1					2				3	6
Kambing		78				2	30	246		213	569
Kerbau		31			1			59		5	96
Khinzir						2	5	46			53
Kucing		1									1
Kuda		27						21			48
Lain-lain	8				249	433			10		700
Lembu		54			793	13		44		342	1,246
O. Utan		12			35			13		26	86
Jumlah	19	287	3,155	32	1,187	485	35	1,229	114	634	7,177

Jadual 29. Bilangan kes dan sampel diterima untuk kes projek

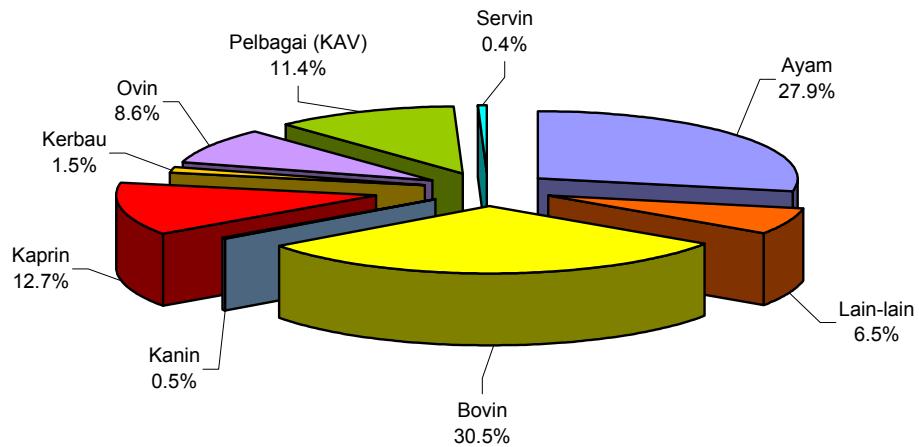
Spesis	Darah	Lain-lain	Serum	Tinja	Jumlah
Ayam			300		300
Bebiri	15			547	562
Itik			300		300
Kambing	15			605	620
Lembu		71	353		424
Jumlah	30	71	953	1,152	2,206

Carta 12. Jumlah kes dan sampel diterima 1995 – 2002

	1995	1996	1997	1999	2000	2001	2002
Kes	2,088	2,720	2,051	2,221	1,893	1,806	2,031
Sampel	16,711	19,440	21,648	20,736	14,650	16,042	19,900

Carta 13. Jumlah sampel diterima mengikut spesis

Pelbagai(KAV) – Hasil ternakan/makanan

Haiwan zoo – Gajah, orang utan, beruang, monyet, burung nuri dan tikus belanda

Lain-lain – Arnab, itik, burung unta, ayam mutiara, burung merpati, patu, ayam turki
kuda, kucing, ikan, rusa, siput dan makanan ternakan

Kawalan Penyembelihan

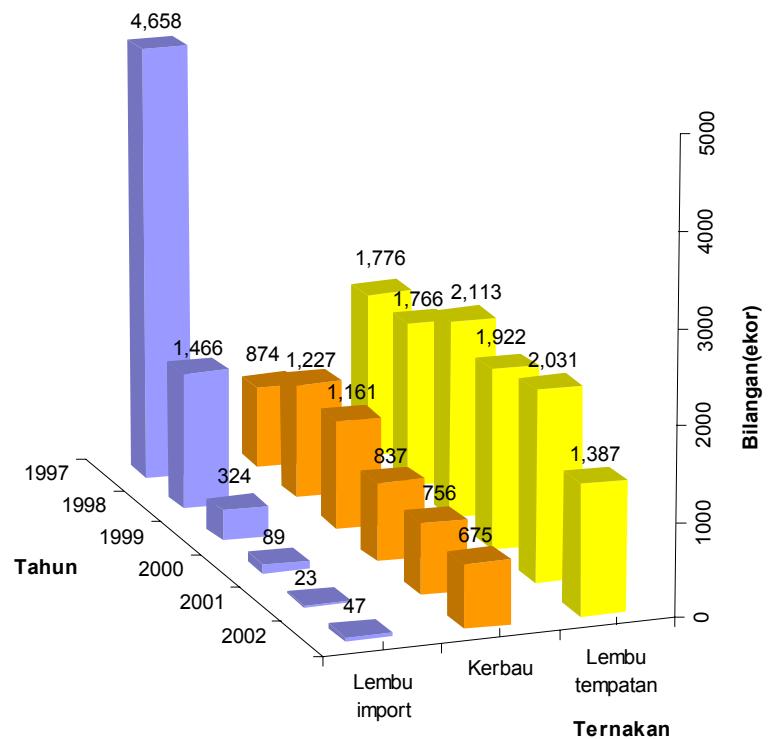
Rumah sembelih di Sabah dikendalikan dan dilesenkan oleh majlis perbandaran. Penyembelihan ternakan yang didaftarkan pada tahun laporan adalah seperti di Jadual 30.

Jadual 30. Jumlah Penyembelihan Ternakan(ekor) 2002

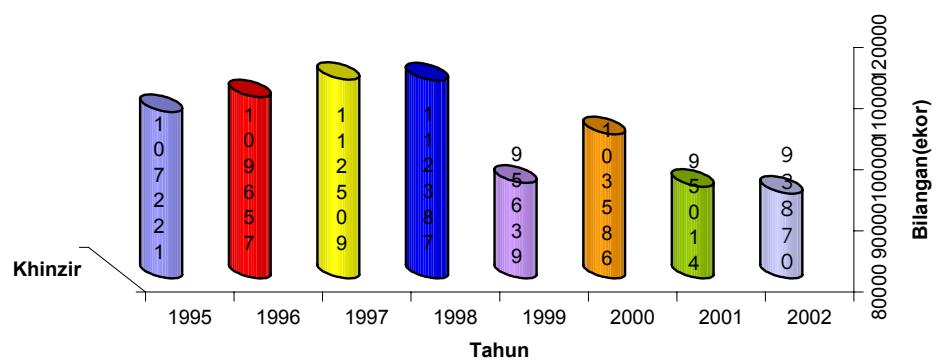
Daerah	Kerbau J	Kerbau B	Jumlah	Lembu Import J	Lembu Import B	Jumlah	Lembu Tempatan J	Lembu Tempatan B	Jumlah	Khinzir
Beaufort	152		152			0			0	1,032
Keningau	11	5	16			0	350	69	419	4,090
Kota Belud	53	90	143			0	152	262	414	-
Kota Marudu			0			0	87	30	117	376
Kuala Penyu	22		22			0			0	581
Kudat			0			0	20	8	28	2,120
Lahad Datu			0			0			0	2,421
Membakut			0			0			0	-
Menumbok	16		16			0	3		3	-
Papar	1		1			0			0	2,314
Penampang	155	19	174	47		47	178	19	197	43,103
Pitas			0			0			0	-
Ranau	28	0	28			0	65	1	66	850
Sandakan			0			0	1		1	18,415
Semporna			0			0			0	-
Sipitang	37		37			0	1		1	277
Tambunan	3		3			0	3	1	4	1,106
Tawau			0			0	48	16	64	14,193
Tenom	16	24	40			0	28	40	68	1,063
Tuaran	35	11	46			0	4	1	5	1,929
Jumlah	526	149	675	47	0	47	940	447	1,387	93,870

Nota: J - Jantan
B - Betina

Carta 14, Penyembelihan Kerbau dan Lembu 1995 - 2002

Carta 15, Penyembelihan Babi 1995 – 2002

STATUS KESIHATAN

Sorotan Kejadian Penyakit

Penyakit lembu dan kerbau

Sepanjang tahun 2002, empat kejadian kes penyakit Hawar berdarah telah dikesan di tiga daerah, 1 ekor kerbau di daerah Membakut, 1 ekor lembu di SPT Sebrang, Keningau dan 2 ekor lembu di Kota Marudu. Di samping itu, sebanyak 18 kes jangkitan *Salmonella* intestinal dikesan pada ternakan lembu iaitu masing-masing 16 kes di daerah Keningau (*12 kes di SPT Sebrang*), dan 2 kes di daerah Tenom. Dalam kes-kes yang terjadi ini, semuanya adalah disebabkan oleh *Salmonella dublin*.

Penyakit bebiri dan kambing

Terdapat 1 kes Melioidosis telah dikesan pada ternakan kambing di daerah Kota Belud dalam tahun ini serta masing-masing 1 kes kambing di Membakut dan Tenom, 4 ekor bebiri di daerah Ranau pula dijangkiti penyakit Pasteurellosis manakala pada masa yang sama penyakit Orf pula telah dikesan pada ternakan kambing di daerah Sandakan (10 kes), Beluran (1 kes) dan Telupid (1 kes).

Penyakit unggas

Penyakit bursa berjangkit (Infectious Bursal Disease), Penyakit sampar (Newcastle Disease), Bronkitis berjangkit (Infectious Bronchitis), Laringotrakeitis berjangkit (Infectious Laryngotracheitis), Pasteurellosis, Pullorum disease dan Penyakit Marek (Marek's Disease) merupakan penyakit-penyakit yang dapat dikesan di beberapa daerah dalam tahun 2002.

Penyakit porsin

Penyakit melioidosis dan pasteurellosis yang sering berlaku pada ternakan kambing juga boleh berlaku pada ternakan babi. Dalam tahun ini terdapat 1 kes penyakit melioidosis dan 2 kes pasteurellosis telah dikesan pada ternakan tersebut.

Kawalan mutu hasil ternakan

Unit kawalan mutu hasil ternakan telah menganalisa 601 kes yang terdiri daripada 2,280 sampel yang terdiri daripada daging, daging proses, air, susu dan hasil susu. Unit Kawalan Mutu Hasil Ternakan juga telah mengenalpastikan 26 isolasi *Salmonella* spp daripada 419 sampel produk-produk asal ternakan.

Adalah tidak sihat untuk membenar dan membiarkan produk sedemikian berada di dalam pasaran, ini merupakan petanda yang membimbangkan dari segi kesihatan manusia.

Jadual 31. Bilangan sampel diuji daripada produk asal ternakan import.

Jenis sampel	Spesies	Jenis ujian							
		Aerobic Plate Count (colony/g)		Coliform Count (mpn)		E.coli (mpn)		Salmonella	
		<10 ⁶ per g	>10 ⁶ per g	<5 X 10 per g	>5 X 10 per g	Negatif	Positif	Negatif	Positif
Daging proses	Ayam	131	5	92	44	54	82	125	11
	B.Unta	2			2		2	2	
	Itik	5	1	4	2	2	4	6	
	Khinzir	11		7	4	6	5	11	
	Lembu	57	4	37	24	16	45	57	4
	Turki	3		1	2		3	3	
Daging	Ayam	51		33	18	6	45	50	1
	B.Unta	6		3	3	1	5	6	
	Bebiri	16		14	2	11	5	15	
	Kambing	5		5		1	4	5	
	Kerbau	52	1	29	24	40	13	46	7
	Khinzir	1		1			1	1	
	Lembu	66		53	13	34	32	63	3
	Rusa	3		3		1	2	3	
Jumlah		409	11	282	138	172	248	393	26

Jadual 32. Bilangan sampel diuji daripada produk asal ternakan dari loji pemprosesan tempatan.

Jenis sampel	Spesies	Jenis ujian							
		Aerobic Plate Count (colony/g)		Coliform Count (mpn)		E.coli (mpn)		Salmonella	
		<10 ⁶ per g	>10 ⁶ per g	<5 X 10 per g	>5 X 10 per g	Negatif	Positif	Negatif	Positif
Daging proses	Ayam	4		1	3	1	3	4	
Daging	Ayam	91	1	58	34	9	83	86	6
Jumlah		95	1	59	37	10	86	90	6

Pada keseluruhannya, status penyakit ternakan negeri Sabah masih dalam tahap terkawal dengan wujudnya penguatkuasaan undang-undang, program-program pencegahan dan pemvaksinan, teknik diagnosa yang lebih cepat dan tepat, peralatan makmal yang terkini dan kakitangan jabatan yang bekerja dengan penuh dedikasi.

PROJEK SOSIOEKONOMI

Projek-projek Jabatan yang bersifat sosioekonomi Jabatan telah lama diwujudkan dan dilaksanakan dalam berbagai bentuk. Semua projek ini berkesinambungan setelah mengalami beberapa pengubahsuaian yang bersesuaian dengan keadaan semasa.

Seramai 57 orang peserta telah diagihkan ternakan pawah dimana 23 orang merupakan peserta Skim Pawah Kambing, 10 orang peserta Projek Pekebun Kecil Lembu Pedaging dan 24 orang peserta Skim Pawah Menternak Kerbau. Manakala sebanyak 253 ekor kambing, 110 ekor lembu pedaging dan 117 ekor kebau telahpun diagihkan kepada peserta-peserta yang telah diluluskan.

Pemulangan balik sebanyak 138 ekor kambing, 81 ekor lembu pedaging dan 21 ekor kerbau oleh para peserta projek sosioekonomi kepada jabatan telah direkodkan sepanjang tahun ini. Kadar pemulangan balik ternakan pawah pada tahun ini amat menggalakkan berbanding dengan tahun 2001.

Rekod kelahiran ternakan menunjukkan prestasi yang amat baik pada tahun ini di mana sebanyak 507 ekor anak kambing, 108 ekor anak lembu pedaging dan 78 ekor anak kerbau telah dilahirkan. Walau bagaimanapun, angka kematian juga amat membimbangkan kerana ia masih lagi di tahap yang tinggi iaitu sebanyak 115 ekor kambing, 22 ekor lembu pedaging dan 29 ekor kerbau. Kadar kelahiran pada tahun ini adalah lebih tinggi berbanding dengan tahun 2001 terutama dalam kelahiran anak kambing dan anak kerbau. Sementara itu, kadar kematian ternakan juga telah menurun berbanding dengan tahun 2001.

Jadual 33. Prestasi Projek Sosialekonomi Bagi Tahun 2002

Perkara	Projek-Projek Sosioekonomi		
	Skim Pawah Kambing	Pekebun Kecil Lembu Pedaging	Skim Pawah Menternak Kerbau
Jumlah peserta yang diluluskan	23	10	24
Jumlah ternakan yang diagihkan	253	110	117
Jumlah pemulangan balik	138	81	21
Jumlah kelahiran	507	108	78
Jumlah kematian	115	22	29

Secara keseluruhan, perlaksanaan projek-projek Sosialekonomi pada tahun ini berjalan dengan lancar dengan masalah yang minima. Seperti tahun-tahun sebelum ini, kebanyakan masalah yang dihadapi oleh projek-projek sosioekonomi adalah berkaitan dengan pengagihan ternakan kepada penternak-penternak. Bekalan baka ternakan lembu pedaging dan kerbau telah lewat dibekalkan oleh pembekal pada tahun ini.

Projek Pembangunan Padang Ragut

Projek Pembangunan Padang Ragut adalah diantara projek yang sangat mencabar. Walaupun projek ini merupakan salah satu projek tertua dan telah mengalami pelbagai proses pengubahsuaian. Pendekatan terbaru yang diperkenalkan pada tahun 1999 adalah SISTEM SEWA-PAJAK (SSP) disamping cara pelaksanaan sedia ada. Namun kesannya belum begitu ketara. Diantara masalah yang sering dihadapi adalah sukar untuk membangun kawasan padang ragut kerana kesuburan tanahnya, penerimaan dan kerjasama pemegang amanah terhadap sesuatu projek padang ragut. Sehingga masa ini pihak jabatan masih mencari-cari pendekatan yang paling sesuai agar ianya boleh menyumbang terhadap pertumbuhan industri ternakan di negeri Sabah.

Selain dari pembangunan sesebuah padang ragut, pembiayaan kerja-kerja penyelenggaraan kandang yang terdapat di stesen-stesen jabatan juga dilaksanakan bagi melicinkan lagi penempatan ternakan sebelum diagihkan.

Pembangunan Padang Ragut dalam tahun 2002 tertumpu kepada pemulihan dan penyelenggaraan ladang-ladang yang dibangun pada tahun sebelumnya. Padang ragut berkenaan masih lagi perlu bantuan dan bimbingan sebelum boleh berdikari. Bagaimanapun, sebuah padang ragut di kampung Kebu Ranau telah berjaya dibangunkan dan diserahkan kembali kepada pemegang amanah pada 22hb Oktober 2002. Seterusnya semua kerja-kerja penyelenggaraan akan dikendalikan oleh pemegang amanah itu sendiri dan jabatan hanya berperanan sebagai penasihat.

Jadual 34. Prestasi Pembangunan Padang Ragut 2002

Perkara	Kawasan Padang Ragut						
	Mangaris	Bundu	Padas Damit	JPHPT Keningau	JPHPT Likas/HQ	JPHPT Tambunan	Kebu Ranau
Pembangunan tanah:							
1. Pembersihan tanah (ekar)	-	-	-	-	-	-	-
2. Penanaman eumput (ekar)	-	-	-	-	-	-	-
3. Benih rumput (kg)	-	-	-	-	-	-	-
4. Baja (tan)	-	-	-	-	-	-	-
Pemasangan pagar:							
1. Tiang billian 3"x4"x7' (batang)	-	-	-	-	-	-	-
2. Tiang billian 6"x6"x8' (batang)	-	-	-	-	-	-	-
3. Dawai duri 13g (gulung)	-	-	-	-	-	-	-
4. Dawai duri H.T. (gulung)	-	-	30	-	-	-	-
5. Agric Netting H.T. (gulung)	-	-	-	-	-	-	-
Pembinaan:							
1. Cattle yard (buah)	-	-	1	-	-	-	-
2. Pintu pagar besi 5'x10' (buah)	-	2	-	-	-	-	-
3. Pintu pagar kayu 6'x6' (buah)	-	-	-	-	-	-	-
4. Stor (buah)	1	-	-	-	-	-	-
5. Tangki & takungan air (buah)	-	1	-	-	-	-	-
6. Feeding troughs (buah)	-	-	-	-	-	-	-
Ternakan:							
Lembu dara (ekor)	-	-	-	-	-	-	-
Kerbau pembiak (ekor)	-	-	-	-	-	-	-
Penyelenggaraan							
Hari ladang (buah)	-	1	-	-	-	-	1
Pelbagai (RM)	25,100	6,200	5,000	12,260	67,310	10,000	10,000

Projek Ternakan Pekebun Kecil

Satu daripada objektif utama jabatan adalah untuk mengembangkan industri penternakan dengan melibatkan penternak luar bandar. Pengwujudan Projek Pekebun Kecil Lembu Pedaging adalah satu daripada strategi jabatan dalam mencapai objektif yang dinyatakan.

Di negeri Sabah, kebanyakan tanah dipunya oleh pekebun kecil tetapi saiz tanah yang dimiliki adalah kurang daripada 15 ekar. Dengan wujudnya projek ini pekebun kecil berpeluang mengoptimakan penggunaan tanah dan meningkatkan pendapatan mereka selain memberi peluang pekerjaan yang baru kepada mereka.

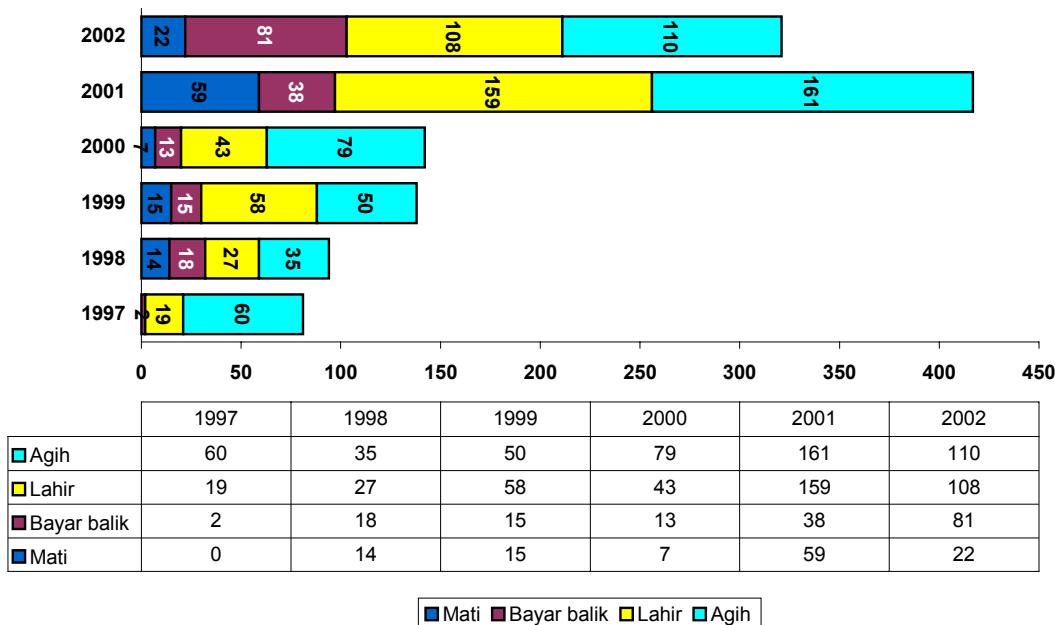
Dari segi pengagihan ternakan, jabatan telah berjaya sepenuhnya dalam mengagihkan ternakan kepada peserta yang diluluskan dan jabatan juga akan menaikkan taraf peserta-peserta projek yang berjaya mencapai syarat-syarat yang telah ditetapkan oleh jabatan. Kelahiran anak ternakan yang berjumlah 108 ekor telah dilaporkan manakala dalam tempoh yang sama angka kematian ternakan yang direkodkan adalah berjumlah 22 ekor. Jumlah angka kematian telah susut berbanding dengan tahun sebelum ini. Analisa terhadap kematian ternakan mendapati jumlah kematian adalah tinggi dikalangan lembu dewasa betina yang berjumlah 13 ekor bersamaan dengan 59.1%, manakala anak lembu pula sebanyak 9 ekor yang terdiri daripada 3 ekor anak jantan dan 6 ekor anak betina. Jumlah pembayaran balik ternakan juga menunjukkan peningkatan jika dibandingkan dengan tahun-tahun sebelum ini. (jadual 35).

Jadual 35. Prestasi Projek Ternakan Pekebun Kecil

Tahun	Agih	Lahir		Mati		Bayar Balik
		Jantan	Betina	Jantan	Betina	
1996	10	0	0	0	0	0
1997	60	13	6	0	2	2
1998	35	13	14	5	9	18
1999	116	31	27	5	10	15
2000	72	43		7		13
2001	161	159		59		13
2002	100	108		22		81

Carta 16, Prestasi Pencapaian Projek Ternakan Pekebun Kecil

Skim Pawah Menternak Kerbau

Ternakan kerbau merupakan ternakan tradisional bagi rakyat negeri Sabah. Analisa banci ternakan 2000 menunjukkan bilangan ternakan kerbau adalah sebanyak 42,318 ekor dan hampir semuanya dimiliki pekebun kecil atau penternak tradisional luar bandar. Sejak kebelakangan ini, bilangan kerbau di kawasan perladangan kelapa sawit semakin meningkat jika dibandingkan dengan kawasan penanaman padi. Oleh yang demikian, kerbau akan terus memainkan peranan penting sebagai sumber tenaga kerja di kawasan perladangan kelapa sawit di samping terus menjadi sumber daging tempatan.

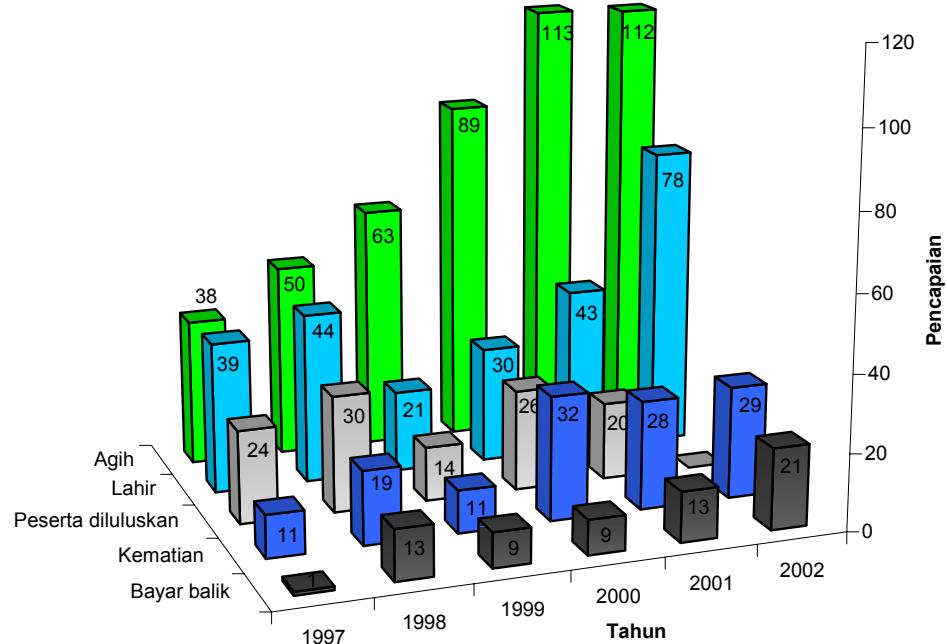
Adalah menjadi matlamat jabatan untuk terus menjayakan industri ternakan kerbau khususnya dikalangan pekebun kecil dan penduduk luar bandar agar populasi kerbau akan terus berkembang. Pengujudan Skim Pawah Menternak Kerbau ini adalah untuk mencapai tujuan tersebut.

Pada tahun ini jabatan lebih berjaya mendapatkan bekalan ternakan kerbau untuk diagihkan, dengan pembelian 112 ekor kerbau tempatan dan seramai 23 orang peserta telah diagihkan dengan ternakan tersebut (jadual 34). Pengagihan ternakan kerbau tahun ini ditumpukan kepada peserta yang belum menerima ternakan kerbau.

Kadar kelahiran pada tahun ini meningkat sebanyak 81.4% tetapi tiada perbezaan dalam kes kematian ternakan kerbau jika dibandingkan dengan tahun-tahun sebelumnya. Manakala kadar pemulangan balik telah meningkat sebanyak 61.5%. Walau bagaimanapun jumlah ini masih rendah daripada sasaran sebanyak 40 ekor (jadual 34). Pada tahun ini sebanyak 73 ekor kerbau telah dijual oleh para peserta projek dengan nilai sebanyak RM138.470.

Carta 17, Prestasi Pawah Menternak kerbau

Jadual 34. Prestasi Skim Pawah Menternak Kerbau

Perkara	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Bayar balik	1	13	9	9	13	21
Kematian	11	19	11	32	28	29
Peserta diluluskan	24	30	14	26	20	0
Lahir	39	44	21	30	43	78
Agih	38	50	63	89	113	112

Skim Pawah Kambing

Terdapat sedikit perubahan dalam perlaksanaan Skim Pawah Kambing (SPK) dalam Rancangan Malaysia Ketujuh. Pada rancangan sebelumnya bilangan ternakan yang diagihkan kepada peserta baru ialah 5 ekor dan 20 ekor untuk peserta SPK Lanjutan. Tetapi kini setiap peserta baru diagihkan 10 ekor ternakan manakala SPK lanjutan diagihkan maksimum 30 ekor ternakan pembiak.

Pada tahun 2002, prestasi projek kurang memberangsangkan (jadual 35). Walaupun jumlah peserta yang diluluskan adalah kecil tetapi jumlah pengagihan ternakan adalah lebih. Perkara ini disebabkan pada tahun ini jabatan masih mengagihkan kambing kepada peserta yang telah diluluskan pada tahun-tahun sebelumnya selain daripada peserta tahun ini.

Jadual 35. Prestasi Skim Pawah Kambing Untuk Tempoh Lima Tahun

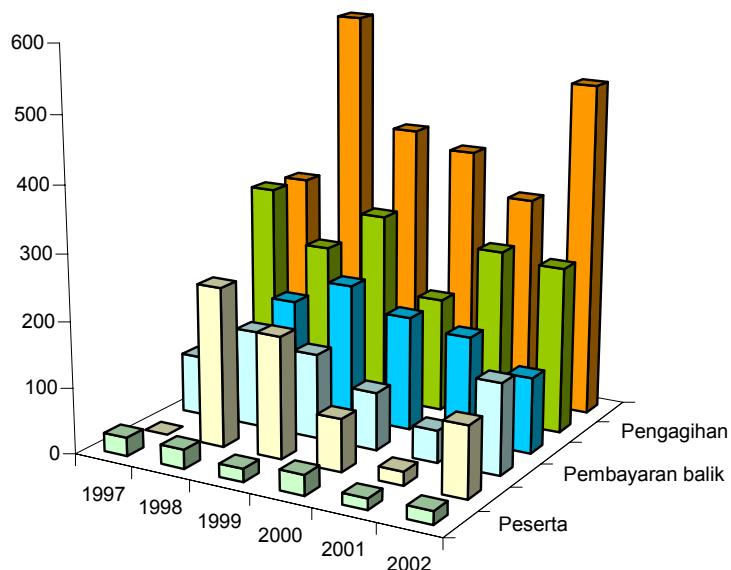
Perkara	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Peserta diluluskan	28	29 (3)	20 (5)	31	17	20
Jumlah pengagihan	310	229	292	175	264	253
Jumlah kelahiran	305	576	407	384	321	507
Jumlah pembayaran balik	91	147	129	88	49	138
Jumlah kematian	91	168	208	174	160	115
Jumlah penjualan	0	242	185	80	21	108

Perbandingan prestasi pada tahun-tahun sebelum ini menunjukkan jumlah kelahiran telah meningkat sebanyak 58% dan jumlah pembayaran balik telah meningkat 182%, manakala jumlah kematian dapat diturunkan sebanyak 28% berbanding tahun-tahun sebelumnya. Analisa kematian menunjukkan golongan kambing dewasa sebanyak 69.57% di mana kebanyakannya merupakan kambing betina (87.50%). Sementara itu, penjualan kambing telah meningkat kepada 108 ekor dengan nilai berjumlah RM 23,626.

Jadual 36. Prestasi Skim Pawah Kambing

Daerah	Pengagihan			Pembatalan / Tarik diri
	Bil. peserta	Betina	Pejantan	
Beaufort	1	15	1	
Kota Kinabatangan				1
Kota Belud	2	20	2	
Kota Marudu	1	10	1	
Kuala Penyu	1	10	1	2
Kudat	5	50	5	
Kunak	1	10	1	1
Lahad Datu	1	10	1	
Matunggong	2	20	2	
Membakut	1	15	1	
Papar				3
Penampang	2	20	2	
Semporna				2
Sipitang	5	50	5	
Tambunan	1	10	1	
Tawau	1		1	4
JUMLAH	24	240	24	13

Carta 18, Prestasi Pencapaian Skim Pawah Kambing

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Peserta	28	29	20	31	17	20
Penjualan	0	242	185	80	21	108
Pembayaran balik	91	147	129	88	49	138
Kematian	91	168	208	174	160	115
Pengagihan	310	229	292	175	264	253
Kelahiran	305	576	407	384	321	507

Pengagihan Anak Itik Percuma

Program Pengagihan Anak Itik percuma merupakan suatu program yang berterusan di mana setiap tahun Jabatan mengagihkan anak itik terutama itik jantan kepada penduduk luar bandar yang layak menerima pengagihan. Objektif pengagihan ini ialah untuk memberi peluang kepada penduduk luar bandar menternak itik bagi menambahkan sumber pendapatan mereka. Secara keseluruhan, pada tahun ini sebanyak 18,498 ekor anak itik telah diagihkan percuma.

Jadual 37. Pengagihan Anak Itik Percuma

TAHUN	JANTAN	BETINA	JUMLAH	ORANG	KAMPONG
1993	39,699		39,699	3,134	162
1994	45,520	8,144	53,664	3,838	285
1995	82,246	1,781	84,027	7,048	309
1996	55,670	2,361	58,031	4,020	113
1997	34,129	300	34,429	2,031	108
1998	12,358	1,849	14,207	977	85
1999	7,067	1,859	8,926	758	92
2000	9,939	2,580	12,519	636	71
2001	6,212	1,140	7,352	395	45
2002	18,498		18,498	507	102

Sumber: Laporan Suku Tahunan Daerah JPHPT

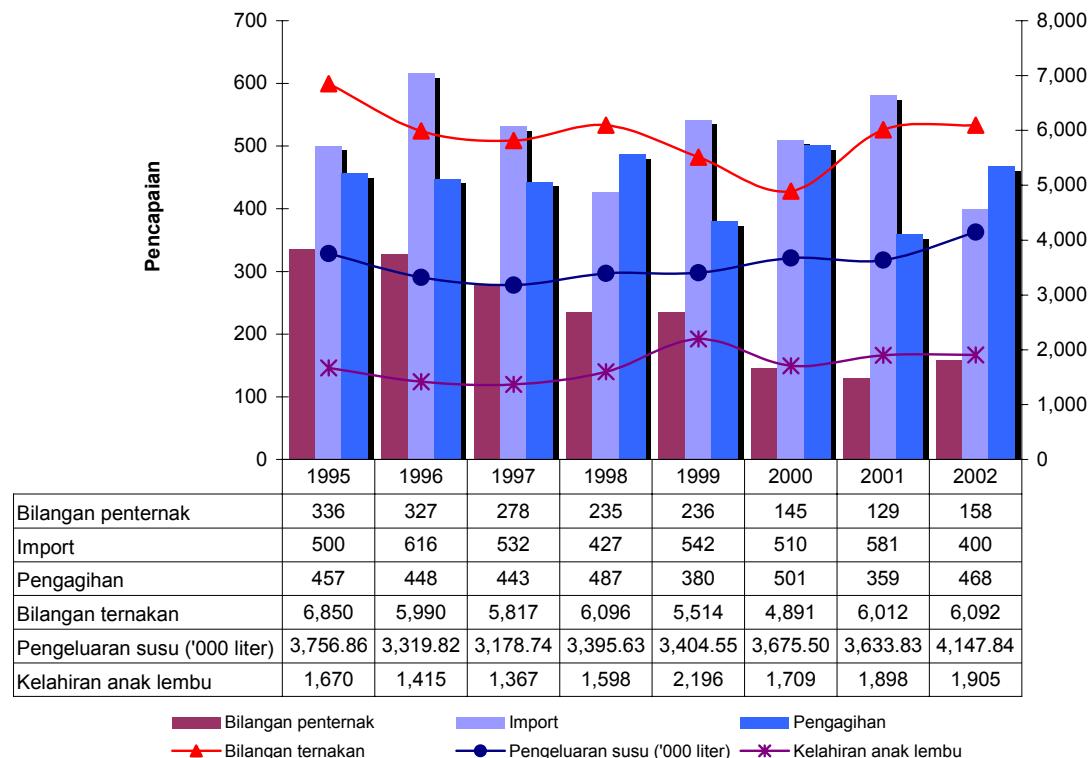
Projek Lembu Tenusu

Sejak diperkenalkan pada 20 tahun yang lalu oleh jabatan, banyak kejayaan telah dicapai oleh Projek lembu tenusu. Sehingga tahun ini, projek ini mempunyai seramai 158 orang penternak dan analisa menunjukkan bilangan penternak meningkat sedikit jika dibandingkan dengan tahun sebelum ini. Dengan bilangan lembu tenusu sebanyak 6,092 ekor dan keluasan pastura yang diusahakan adalah 1,424.3 ekar, prestasi pengeluaran susu mentah yang tercatat ialah sebanyak 4,147,838.89 liter dengan anggaran nilai berjumlah RM6,221,758.34. Di samping itu, projek ini juga berjaya menghasilkan sebanyak 1,905 ekor anak lembu tenusu pada tahun ini sebagai produk sampingan dan stok gantian.

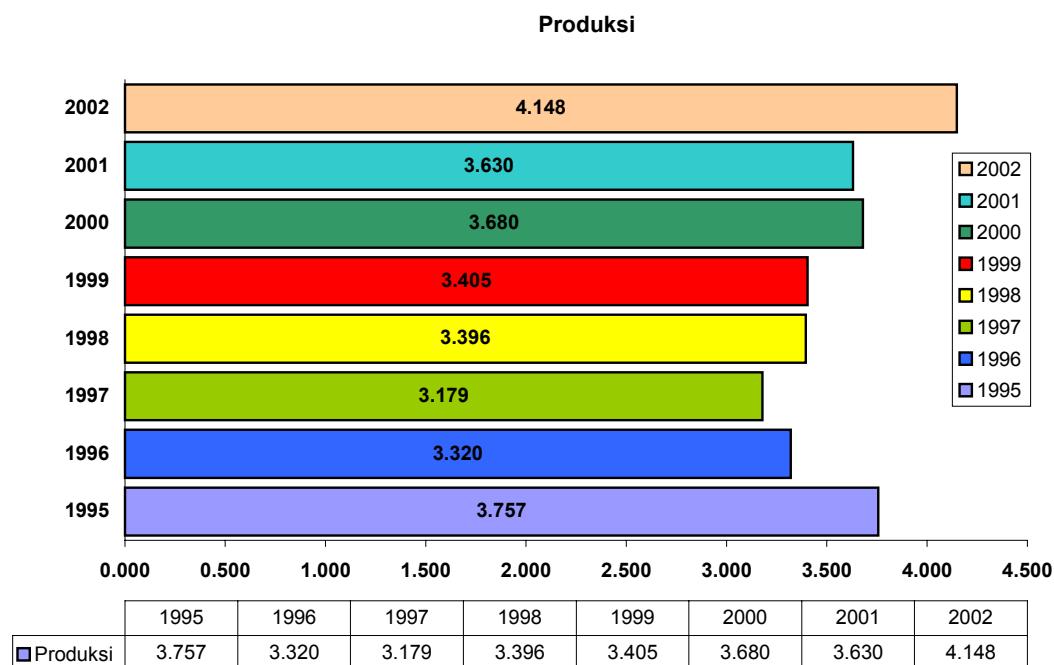
Jadual 38. Status pencapaian Projek Lembu Tenusu

Perkara	Tahun							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Bilangan penternak	336	327	278	235	236	145	129	158
Import	500	616	532	427	542	510	581	400
Pengagihan	457	448	443	487	380	501	359	468
Bilangan ternakan	6,850	5,990	5,817	6,096	5,514	4,891	6,012	6,092
Pengeluaran susu ('000 liter)	3,756.86	3,319.82	3,178.74	3,395.63	3,404.55	3,675.50	3,633.83	4,147.84
Kelahiran anak lembu	1,670	1,415	1,367	1,598	2,196	1,709	1,898	1,905

Carta 20, Prestasi Pencapaian Projek Lembu Tenusu

Carta 21. Produksi Susu Segar Projek Lembu Tenuku 1995 – 2002

Jadual 39. Prestasi Projek Lembu Tenuku.

PPS	Hasil	Terima PPS	Jual SID
Beaufort	71,004.00	71,004.00	69,729.00
Bongawan	110,478.50	110,423.00	108,582.00
Keningau	1,223,039.30	1,215,605.80	1,202,475.30
Kota Belud	23,882.00	22,881.00	22,308.00
Kota Marudu	309,434.00	309,434.00	306,271.00
Kudat	751,122.00	746,985.00	745,464.00
Menumbok	61,057.00	61,057.00	59,321.00
Papar	48,622.00	48,045.00	46,685.00
Ranau	78,913.79	77,166.35	69,435.70
Tawau	546,248.80	545,828.00	539,854.00
Tenom	751,111.50	747,012.50	734,507.00
Tuaran	172,926.00	171,765.00	171,005.00
Jumlah	4,147,838.89	4,127,206.65	4,075,637.00

Jadual 40. Prestasi Projek Lembu Tenusu

Daerah	Bilangan Penternak				Bilangan Lembu			
	Memerah	Tidak Memerah	Sedang Membangun	Jumlah	NZ	AFS	SSF	Jumlah
Beaufort	9	0	0	9	83	0	0	83
Bongawan	11	0	0	11	114	4	12	130
Keningau	22	11	0	33	455	29	465	949
Kota Belud	6	2	0	8	25	9	0	34
Kota Marudu	11	13	0	24	81	9	171	261
Kudat	10	0	1	11	296	0	84	380
Menumbok	4	0	0	4	43	0	13	56
Papar	3	0	0	3	45	0	0	45
Penampang	0	0	1	1	0	0	0	0
Ranau	11	1	0	12	36	10	10	56
Tawau	14	0	0	14	290	3	25	318
Tenom	18	0	0	18	302	133	13	448
Tuaran	12	0	0	12	97	13	9	119
Jumlah	131	27	2	160	1,867	210	802	2,879

Carta 22. Kelahiran Anak Lembu Projek Lembu tenusu 1995 - 2002

